

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Historisk Harbog for Nors

Udgivet af
Norslands danske
Samfund.

Historisk Aarbog for Mors

Udgivet af
Morslands danske Samfund

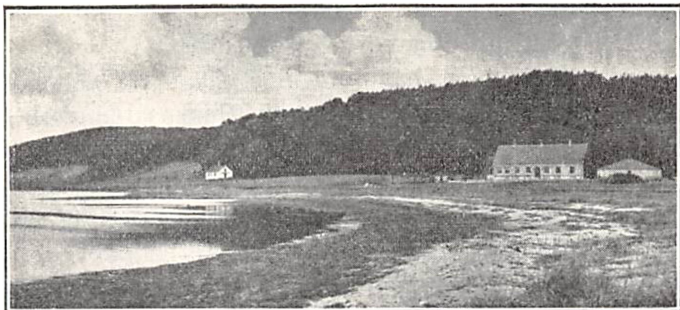
V

1925

Nykøbing Mors
Morsø folkeblads Bogtrykkeri
1925

Redigeret af
Højskoleforstander *Jakob Lykke*,
Galtrup.

Sallingsund Færgegaard.

Sallingsund.

Et Forsøg paa en historisk Redegørelse.

Af Marius Dahlsgaard.

Gennem hele Jylland gaar der en Række af Kæmpehøje fra Nord til Syd. Den følger de gamle Færdselsveje, og man kan spore den helt ned i Holsten — ja, endog i Holland og Nordfrankrig. Bronzealdersfolkene har altsaa boet langs Vejene; de gamle Gravsteder er Beviserne derfor. Denne Højrække er meget kendelig paa Mors og da særlig paa Kaarup og Legind Heder, hvor dog Fyrretræsplantning i nogen Grad har udvisket den. — Heldigvis er der dog endnu mange pragtfulde Høje uforstyrrede og sikrede under Fredningsmærket. Kæmpehøjen er karakteristisk for det danske Landskab, og den maa bevares for Vold og Overlast. Paa Mors har der været optalt over et Tu-

sinde Høje; men Plov, Harve og Spade har gjort ubodelig Skade mod vore Oldtidsminder.

De Veje, som har ført til Fastlandet, har altid gaaet til Sallingsund, og i dybe Bakkeskrænter ned mod Fjorden lidt Nord for Færgegaarden findes nogle af de interessanteste Vejspor, vi overhovedet har her i Landet. De dybeste af dem har været brugt og slidt i Aarhundreder — for ikke at sige Aartusinder — og staar tildels endnu med en Vegetation, som er saa nær ved den oprindelige, at Botanikere forbavses over dens Yppighed og Sjældenhed. Denne Hulvej strækker sig som en dyb, skarpt afgrænset Dal mellem Sallingsunds og Legind Bjerges Plantager. Desværre havde man i sin Tid beplantet hele dette Terræn, idet man vel næppe har haft Øjet oppe for den historiske Side af Sagen og heller ikke har kunnet se Kløftens vilde Skønhed. Paa Legind Bjerger Siden er Fyrre- og Granplantningen nu i rigtig Forstaaelse af Stedet og dets Ejendommelighed fældet og ryddet, og den oprindelige Bevoksning, som aldrig har været helt kvalt, er ved at komme frem igen.

Kløften er ganske smal i Bunden og snævres ofte ind til et Vognspors Bredde. Det har ikke været nogen let Sag for to Køretøjer at passere hinanden, og dog har Vejen været brugt i umindelige Tider. Følger man Skraaningen op til Bakkekammens naturlige Linie, vil man se, at Dybden maa regnes i mange Fod, og er man matematisk anlagt, kan man anstille Beregninger over, hvor lang Tid det kan have taget for Vogne, Ryttere og Fodgængere at slide denne Fure. Ganske vist har Regnvejr og Tøbrud taget en hel Del med sig; men man kan roligt slutte, at her har baade Bronzealdersfolkene Karrer og Middelalderens ubeslaaede Vognhjul rullet og slidt Fure efter Fure i det røde Sand, og er man saa lykkelig at

have Fantasiens Gave, vil mærkelige Billeder kunne dannes i ens Sind.

Følger man Kløften til det øverste — det er en lidt anstrengende Tur paa det sidste paa Grund af Naaletræerne — vil man se, at der ved begge Sider findes mange Vejspor, som snart her, snart der støder til det dybe, gamle Pas. Mange af dem er godt udhulede, og de har hver for sig været brugt i lange Tider. Lidt sydligere kommer man til den Hulvej, som den Dag i Dag bruges som Mark- og Skovvej.

Den Bakkekam, som det gamle Vejføre skærer sig igennem, hører til Morslands smukkeste Bakkeparti „Legind Bjerger“, der er en typisk Istidsdannelse med en stærkt bølget Overflade. Skrænterne ud mod Fjorden er af Strømmen skuret i regelmæssigt skraanende Flader, som paa en Maade giver Landskabets Linier i Snit, særlig hvis man ser det ude fra Fjorden mod Eftermiddagssolen. Her findes der Højder med en storslaet Udsigt, saa vid og fri som den findes her i Jylland. Fra Bavnehøj kan man paa klare Sommerdage tælle henved tredive Kirker og tidligere endnu flere Møller; men Vindmøllen hører jo desværre til det forsvindende i det danske Landskab.

Ved Foden af „Legind Bjerger“ gaar Landevejen, som fører fra Nykøbing til Sallingsund. Hvor den gaar over den nordlige Bakkekam ved Legind Sø, findes der ogsaa en Række dybe Vejspor; men intet af dem kan maale sig med den store Hulvej ved Sallingsund. Man tør derfor sikkert gaa ud fra, at Nykøbing med Hensyn til Alder er en ren Aarsunge, naar den sammenlignes med det gamle Færgested.

Naturen ved Sallingsund har en vis ejendommelighed og vild Skønhed, som er mere af højskandinavisk end af dansk Karakter, og den kan ikke undgaa at gøre Indtryk paa Beskueren, dersom han da har Øjet aabent for landskabelig Skønhed.

Billede Nr. 2 viser tydeligt den omtalte gamle Hulvej tilvenstre. Paa den modsatte Fjordbred ses Sallings Kyst med Højrækken, der følger Landevejen, hvor denne fortsættes fra Færgestedet „Pinen“. Til højre ser man Sallingsunds Færgegaard mellem de bladløse Løvtræer. Her har siden Arilds Tid Hovedforbindelsen været mellem Mors, Thy og Fastlandet.

Til en gammel Boplads plejer der næsten altid at være knyttet Stedsagn. Disse er ældgamle. Det er Folkedigtning, som den udformedes fra Mund til Mund og opbevaredes af Slægterne, og den er ofte meget smuk.

Evald Tang Christensen har i sine Samlinger en Beretning om, hvordan det gik til, da Dværzene eller de underjordiske forlod Mors. Den findes i en anden Skikkelse*), som synes smukkere, og denne anføres derfor her:

Dværzenes Fart over Sallingsund.

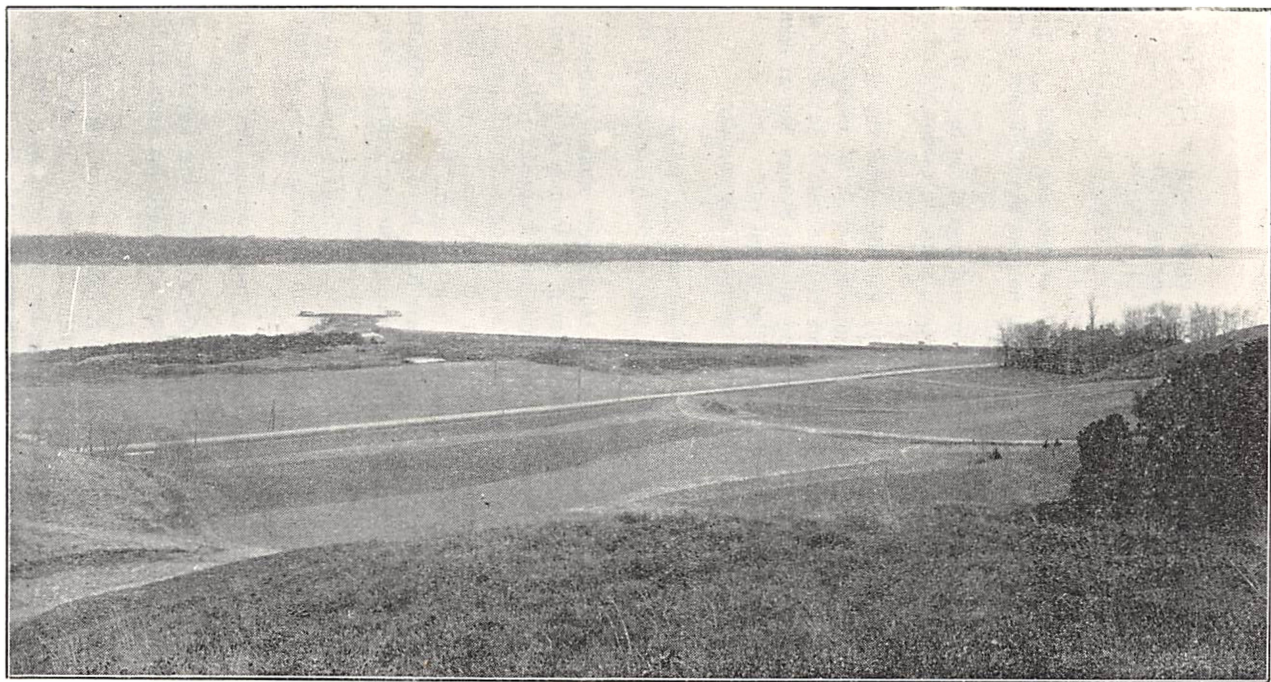
For mange Hundrede Aar siden var der en Færgemand ved Sallingsund, som var meget godt lidt af alle Mennesker; han var baade ærlig og tro, og færende Folk, der skulde over Sundet, hjalp han paa alle Maader. Han var aldrig bange for at gaa over med Færgen, naar det kunde lade sig gøre. Vejret skulde være slemt, hvis han ikke kunde faa en Baad over, og det var da heller ikke i hans Tid, at Færgegaarden blev kaldt „Plagen“. Markedsfolk og andre, der havde meget at fare med, kunde roligt lade deres Sager ligge, for han havde kun ærlige Folk i sit Brød.

Men han og hans Kone havde en stor Sorg. De havde kun een Søn, og han var født blind. Han var baade stor og stærk og dygtig i alle Maader, og han kunde ro en Baad lige saa godt som en, der havde sit Syn. Det var Færgemandens og hans Kones stadige Bekymring, hvordan det skulde gaa Sønnen, naar de en Gang faldt fra.

Saa var det en Sommeraften, Solen var forlængst gaaet ned, og alle Folkene var gaaet i Seng. Færgemanden sad paa en Bænk

---

*) Optegnet efter mundtlig Fortælling af en nu afdød Person.

Udsigt ved den ældste Hulvej.

i Stuen, da Døren pludselig gik op, og der stod en lille, bitte, gammel Mand med et langt, hvidt Skæg og sagde:

„Jeg vil gerne laane den store Færge i Nat!“

„Vil du det?“ Færgemanden lo lidt ved sig selv. „Du kunde vel ellers nok nøjes med den lille Baad?“

„Nej, det kan jeg ikke! — Jeg er ikke ene, skal jeg sige dig.“ Dværgen tøvede lidt. „Du skal nok faa din Ulejlighed godt betalt.“

„Den lille Baad kunde da ellers nok tage et Par Snese af din Størrelse. — Men hvad er der i Vejen, siden du saadan vil ud at rejse?“

„Det skal jeg sige dig. — Vi kan ikke blive ved at være her. Der bliver alt for mange Mennesker og alt for mange Kirker. Vi gør jo ingen Fortræd, bare vi maa være i Ro; men al den Klingren med Kirkeklokker og al den Syngen kan vi ikke lide, og saa maa vi flytte, saa nødigt vi end vil.“

„Hvor vil I saa flytte hen?“ spurgte Færgemanden.

„Det skal ingen vide.“

„Men jeg kan ikke forstaa, hvad den store Færge skal bruges til; jeg ser jo ikke andre end dig, og du fylder da ikke saa farlig meget.“

„I Mennesker mener, at I er saa kloge!“ smilede Mandslingen. „Men det er der nok Maade med. — Vi maa se at komme til Rette, for der bliver nok at bestille med Færgeriet i Nat.“

I det samme tog den gamle sin Hat og satte den paa Hovedet af Færgemanden, og nu kan det nok være, at han kunde se, at der myldrede underjordiske frem allevegne fra.

„Ja, det er rigtigt nok, at I faar Brug for den store Baad!“ indrømmede Færgemanden. „Jeg maa nok hen og kalde paa Karlene, saa vi kan faa begyndt med det samme.“

„Nej! — Det er ingen Nytte til. — Vi ønsker kun en til at ro for os, og det er din Søn. Han kan ingenting se, og fortælle, hvad han hører, bruger han jo ikke.“

„Du har godt ved at forlange; men hvordan skal det sølle Menneske finde hjem igen?“

„Dersom du lader os faa Færgen i Nat, saa kommer du aldrig til at fortryde det. — Din Søn skal faa et Par kønne Guldskillinger for det, kan du tro!“

Færgemanden var i en slem Knibe. Han turde ikke gøre den lille Mand imod, og han turde heller ikke lade ham faa Sønnen med sig. Han stod og drejede sig lidt frem og tilbage; bange var han, for han vidste jo, at de underjordiske kunde gøre baade ondt og godt.

„Dersom jeg vidste, at der ikke sker ham noget ondt, saa kunde det endda gaa;“ sagde han endelig.

„Der sker ham ikke andet end godt!“ forsikrede den lille Mand. „Og hvad jeg lover, det holder jeg.“

Saa blev der kaldt paa Sønnen; men han maatte ikke faa at vide, hvad han roede efter. Han fik kun Besked om, at der skulde mange over Fjorden. Det var han saa vant til, saa han sagde ikke noget, men gik i Færgen og satte sig til Aarerne. Han roede hele Natten. Snart var han ved den ene Side snart ved den anden; men en farlig Mængde Folk maatte der være, for der var en Puslen og en Travlhed uden Lige, kunde han høre.

Netop da Solen brød frem, kom han til Morslandssiden, og der stod hans Fader og ventede paa ham. Nu var der ikke flere Ladninger at sætte over.

To skønne Guldskillinger havde han faaet, for nu kunde han se.

Men siden den Tid har der ingen underjordiske været paa Mors.

Et meget smukt og poetisk Folkesagn! — Det kendes forøvrigt i mange Skikkelser, knyttet til forskellige Steder og kan følges til det gamle Grækenland. Det hører til Folkenes Fælleseje og er allerede i en fjern Tid bleven stedfæstet snart her og snart der, hvor de lokale Forhold kunde henlede Tanken paa Fortællingens Indhold. Talen om Klokkeklangen er hedensk. Det er Landvæterne, som skræmmes af Kristentroen.

— -- —

Ogsaa den middelalderlige Digtning giver et Bidrag til Belysning af Stedets Ælde som et kendt Knudepunkt i Samfærdselen mellem Folkene, idet en Folkeviser er knyttet hertil.

Visen er ikke i den Forstand historisk, at den er knyttet til en bekendt Begivenhed — eller maaske rettere til en Begivenhed, hvorom Mindet er bevaret. Det er en Ridderviser af muntert Indhold om den snilde, adelige Jomfru, som narrer den paatrængende

og sikkert aldrende Bejler. Visen har absolut Tilknytning til Mors, og der er maaske nogen Sandsynlighed for, at den ogsaa er digtet her paa Øen. Dens Hovedpersoner er den kloge Jomfru Ellen Ovesdatter fra Varslevgaard og Hr. Magnus Bus. Den er kun lidt kendt, og det er derfor bedst at anføre den i sin Helhed.

· **Visen om Ellen Ovesdatter.**

Og det var Ellen Ovesdatter,
af hende saa vidt gik Ord;
det var ikke for hendes Guld,
ej for hendes grønne Jord.
— Og vi ere Jomfruens Mænd.

Det var ikke for hendes Guld,
ej for hendes grønne Jord,
langt mere for hendes snilde Raad
og for hendes djærve Ord.

Og det var Herre Magnus Bus,
han sagde saa ved sig:
„Og jeg vil ride til Varslevgaard,
stolt Ellen at fæste mig!“

Og der han kom til Salling Sund,
da spurgte han over til Thy:
„Og mon Hr. Ove er hjemme nu,
hvad heller mon rejst af By?“

Og det da svared den Færgemand,
og han strøg op sit Haar:
„Hr. Ove han er ej hjemme nu,
han drog af By i Gaar.“

Men Ellen Ovesdatter prud
kom ene her forbi.
Til Kirke gik hun tæt forbi,
Højmessen er hun i.

Hr. Magnus gik til Kirkeport,
og der bandt han sin Hest.

Og saa gik han i Kirken ind,
som en selvbuden Gæst.

Der sad de Jomfruer i Ring
og hver med Moder sin,
undtagen Ellen enlig sad
med Taare paa sin Kind.

Han skræved over Skamler
og over Stole to:
„Stat op nu, Jomfru Ellen,
og giv mig eders Tro“.

Det svared brat den Jomfru skøn
og drejede sin Mund:
„Jeg er ej Oves Datter prud
men hendes Terne kun.

Jeg Hoser har mig laant i Dag,
og jeg har laant mig Sko,
og jeg har laant mig Hovedguld,
pantsat derfor min Tro.“

Hun tog en Guldring af sin Haand
og gav sin Sognepræst:
„Saa bønlig beder jeg derom,
I læse den lange Læst!“

Og der hun kom paa Altergulv,
da bar hun Fløjl blaat;
men da hun kom til Kirkedør,
da bar hun Vadmæl graat.

Og der hun kom til Kirkeport,
da svang hun sig paa Hest,
og saa red hun til Salling Sund,
alt som hun kunde bedst.

„Og hør du mig, du Færgemand,
for Guld og Gave rund,
du løse brat din Færgebaad
og sæt mig over Sund.“

Og det var Herre Magnus Bus,
han kom af Kirken ud :
„Og hvor er nu stolt Ellen,
og hvor er nu min Brud ;

For længe har jeg Messen hørt
og saa den lange Læst,
alt borte er stolt Ellen nu,
og borte er min Hest !“

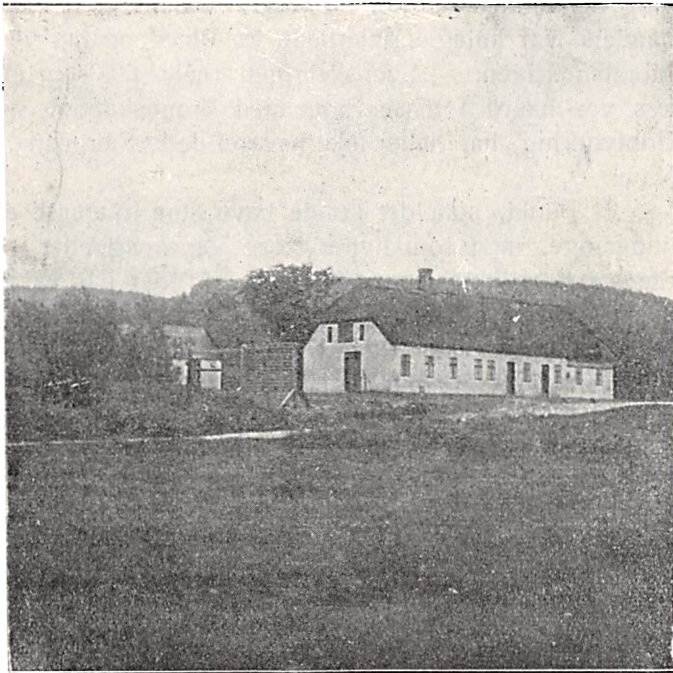
Stolt Ellen midt paa Salling Sund
der slog hun ud sit Haar :
„Hr. Magnus give sig til Taals,
han fik mig ej i Aar !“

Og der hun vel kom over Sund,
hun vifted med sin Hat :
„Hr. Magnus ! Tusinde Farvel !
God rolig Bryllupsnat !“
— Og vi ere Jomfruens Mænd.

Det er en Dansevise, hvor de fire Linier synges af en Forsanger og Fordanser og Omkvædet af hele den dansende Skare. Stemningen er munter. En enkelt lille Strofe har Vemod i sig. Ellen sidder alene; hun er moderløs. Men den lysere Stemning kommer straks igen. Da Hr. Magnus bejler til hende, „drejer hun sin Mund“; det vil sige, at hun fordrejer sit Maal. Hurtig og raadsnar er hun. Hendes Plan er lagt lige med det samme, og hendes List lykkes ved Præstens Hjælp. Visen frister til en fyldigere Gennemgang; men Pladsen tillader det ikke. — Kun et Par enkelte Ting maa der ses lidt nærmere paa. „Varslevgaard“ er utvivlsomt Vejerslevgaard. Voldstedet „Gammelvold“ er ganske sikkert denne Gaards gamle Tomt, selv om en enkelt Fag-Historiker mener, at det drejer sig om en langt ældre Boplads. En geografisk Misforstaelse med Hr. Magnus, der spørger

over til Thy, kan være en Skrivefejl. Viserne vandrede længe fra Mund til Mund, før de endelig opskreves af Herregaardenes adelige Damer. — Noget, som kan give en berettiget Tvivl om, at Visen er digtet paa Mors, er Skildringen af, at Kirken ligger nær ved Færgestedet. Fra Sallingsund til nærmeste Kirke er der langt. — Men saavel Folkevisens som al anden Digtning har noget, der hedder digterisk Frihed, og Morsingboerne kan med rolig Samvittighed tilegne sig den smukke Vise om Ellen Ovesdatter som national Ejendom.

Barnekow har forøvrigt komponeret en Melodi til Visen.

Legind Skole.

Store historiske Begivenheder er der vel ikke knyttet til Sallingsund. Det hørte under Kronen, og de forskellige Lensmænd skaltede og valtede med det, som det passede dem. — I Kristian den Fjerdes Tid hændte den beklagelige Ulykke, at den store Færge sank, „hvorved otte fede Stude for ikke at tale om nogle Bønder ynkeligen druknede“. Man mærker tydeligt den store Forskel i Værdien af en Bonde og en Stud. I det første Tilfælde kendes Tallet, i det sidste er det ligegyldigt.

Vore mange Krige under Kristian den Fjerde har ingen Tilknytning til Sallingsund. Under hans Fejde med Tyskerne, som er blevet kendt under Navnet „Kejserkrigen“, ved man, at Fjenden kom til Nykøbing og dermed til Mors fra Snabe i Salling. Færgebaadene var antagelig fjernede fra Pinen og laa ved Morslandssiden. — Svenskekrigen 1658–60, som ellers var haard i disse Egne med Brandskatning og Udplyndring, har heller ikke bevaret dette Færgesteds Navn.

Et Punkt, som det kunde have stor Interesse at undersøge, men som byder store Vanskeligheder, er Stedets Betydning som Fiskerleje. At der har været drevet et endog meget betydeligt Fiskeri i Limfjorden i Middelalderen, mens der endnu var en vestlig Indsejling, bærer det Nibe Sildefiskeri, som Byen skylder sin Opkomst, talende Vidnesbyrd om. Der har ogsaa været et betydeligt Sildefiskeri i Sallingsund, og det er der et sikkert historisk Bevis for, idet Præsteembedet i Nautrup-Vile er tillagt en Sildetiende, hvori Degnen senere fik en lille Andel. — Først efter 1825 ved Aggerkanalens Gennembrud kommer der atter Liv i Limfjordsfiskeriet. Det bedste Fiskeri har imidlertid altid været drevet af Befolkningen paa Sallingkysten.

Den kendte Søkortdirektør Jens Sørensen, som foretog en meget omfattende Række Opmaalinger og Pejlinger af den danske Kyst, fortæller i sin Rejse-dagbog, der er et topografisk-historisk Værk af høj Værdi, baade om Sallingsunds Færgehus og om den Behandling, som han der fik. Hans Rejse foretoges i 1695—1696.

Generalpostmester Poul von Klingenberg's Navn, der er saa nøje knyttet til Højriis, har ogsaa haft Forbindelse med Sallingsund. — Han er født 1615 i Hamborg og døde 1690 paa Mors. Hans Hovedfor-tjeneste er Ordningen af det danske Postvæsen, som han fik overdraget efter en Plan, som han fremlagde for Kongen i 1653.

Man maa ikke den Gang have betragtet Postbe-sørgelsen som noget særligt indbringende, der kunde fylde i en slunken Statskasse. Som Vederlag skulde han ikke alene have hele Portobeløbet, men ogsaa 1000 Tdr. Havre aarligt. En dygtig Mand var han — maaske ogsaa lidt af en Parvenu — og en meget brugelig Kraft for den i 1660 indførte Enevælde, der ikke kunde støtte sig til den gamle Adel. Han var Generalpostmester i 30 Aar, og han brugtes desuden baade til diplomatiske Sendelser og havde Sæde i Admiralitetet. Alligevel fik han ogsaa Tid til at drive Forretninger i stor Stil, og han ejede mange Herregaarde. I 1685 afstod han Postvæsenet til Kongens uægte Søn, Christian Gyldenløve. Han stod paa dette Tidspunkt overfor et økonomisk Sammenbrud, men reddede — som en Slags Pension — Sundkornet, en kongelig Tiende, fra baade Sallingsund og Vildsund. Han skal have sørget for, at der blev bygget Stenbroer til Anlæg for Færgebaadene baade paa Morsø- og Sallingsiden.

I 1764 faar den meget foretagsomme Vendelbo, Henrik Wulff Klejn fra Jerslev Retten til Sundkornet af Færgstederne Sallingsund og Vildsund tilslaaet for 5300 Rdlr. Samtidig faar han ogsaa Ret til Krohold paa begge Steder mod en aarlig Afgift af 4 Rdlr.

Højris.

og mod at købe Drikkevarer til Gæsternes Fortæring i nærmeste Købstad. At der langt tidligere har været drevet Krohold ved Færgstederne er ganske givet; det var der nemlig overalt, men siden dette Tidspunkt har Sallingsund i alle Tilfælde været „kongelig, privilegeret Kro“.

Med Diligencen, den store, gule Karosse, som efter Vejenes Tilstand blev trukket af to, fire eller seks Heste, kommer Kro- og Færgemændenes gyldne Tid. Da er det, at Navnene „Pinen“ og „Plagen“ kommer frem. De stammer naturligvis fra, at de rejsende ofte paa Grund af Vejr og Vind og Strøm, men dog mest paa Grund af Færgemændenes Træghed — eller Forretningsdygtighed, der i dette Tilfælde betyder det samme — kunde faa Lov til at ligge her i Dagevis. Blicher har foreviget de to mindre smigrende Navne i vor klassiske Litteratur i sin Novelle „Kærlighed i Pinen“, som forøvrigt ikke hører til mellem Perlerne i hans frodige Digtning.

Her at nævne Navnene paa de Færgemænd, som for kortere eller længere Perioder besørgede Færgefarten mellem Mors og Salling, vil føre for vidt; men paa Lødderup Kirkegaard staar der et nu næsten sunket Gravkors af Støbejern midt i det frodige, grønne Græs og minder om et Navn, der nu er ved at glemmes. Det er Peder Koustrup, som af Frederik den Syvende for udmærket god Tjeneste udnævntes til Dannebrogsmænd. Han nød stor Anseelse blandt Befolkningen og ogsaa blandt Borgerne i Nykøbing, og det er hans Venner, som har rejst det nu snart forvitrede Minde. Han var en god og retsindig Mand, som man kunde stole paa, og han holdt sin Kro ordentlig og pæn. Der var i Fyrrerne bygget en ny, solid Bygning, den, som staar endnu og synes at kunne staa et Aarhundrede til.

Peder Koustrup kunde være lidt nysgerrig, og derom fortælles der adskillige Anekdoter. Her skal berettes en enkelt.

En Dag kom der til Kroen en Gæst, som maatte vente paa Overfart paa Grund af Vejret. Det var en flink Mand, som Kromanden syntes godt om; men

een Ting kunde han ikke lide. Den fremmede sagde ikke, hvad han var. Endeligt blev det roligt Vejr, og Peder Koustrup gik selv i en lille Baad for at ro Manden over til „Pinen“; men da de kom midt i Fjorden, lagde han Aarerne ind, saa strengt paa den rejsende og sagde:

„Se, nuror jeg ikke længere, inden De siger mig, hvad De er! — Det staar i mit Privilegium, at jeg skal kunne give Besked om, hvem jeg sætter over, og hvad de er!“

Saa maatte Manden give sig.

„Jeg er Translatør.“

„Hvad er saa det?“

„Det er Oversætter.“

Peder Koustrup grundede lidt paa den Forklaring; men saa trak der et Smil over hans Ansigt.

„Saa er vi jo Kolleger! — Jeg sætter jo ogsaa Folk over. Det er første Gang, jeg træffer en Kollega! Følg nu med tilbage til Sallingsund og bliv hos mig et Par Dage til. De kunde jo godt lide baade Bøf-stegen og Drammene.“

Translatøren maa have syntes godt om baade Kro og Krømand, for han fulgte Indbydelsen, og de to „Translatører“ blev Hjertensvenner.

Maden i „Plagen“ var berømt i Peder Koustrups Tid; i „Pinen“ var den derimod berygtet, og det er altfor fristende paa dette Sted at citere en Artikel efter „Thisted Amts Avis“.

Uhygge ved Limfjorden Anno 1845.

Paa en Tid, da der tales saa meget om de store Forbedringer, der ville ske ved Sundstederne paa Morslandssiden, især med Hensyn til Udvidelse af Lokalet, var det ikke af Vejen at kaste Blikket mod det Krosted, kaldet „Pinen“ paa Sallingsiden, hvilket Svinehul af Karavanserai søger sin Lige forjæves i hele

Kongeriget. Gennem hele Dynger af forraadnede Flyndre og andre Guanodele holder den Rejsende sit Indtog, og hvis der kommer flere end to Heste, maae de øvrige staa i Gaarden og leve af gammelt Tang og Flyndere.

Ofte spærres Indgangen til Stadsstuen af Sviin og Hunde, der i kærlig Forening holde Gilde i en Del Flyndere, hvis forraadnede Levninger ses i Stuen og paa Dørene. I Stuen findes en justeret Tarif over de dejligste Retter; men de findes kun paa Tariffen; thi da en Rejsende spurgte Huusholdersken, om han kunde faa Beufsteg til Aften, spurgte hun ganske naivt: „Er det noget, der kan laves af Flyndere?“

Kun een Ret nyder man der saa god som nogen Steds i Verden, og det er „Skrudder“ med Sous af det gedigneste Sviinefildt, i hvilket desuden Døre, Vinduer, ja selv Dynerne synes at være bejtsede.

Hvad der nogenlunde kan undskylde dette Sviineri er, at Bestyreren af Kroen er et ungt Menneske, neppe udtraadt af Drengalderen, hvis Huusjomfru mindre synes at kende til Renlighed end til Beufsteg.

Der gives ellers et sikkert Middel til at faa dette saa højt nødvendige Krosted indrettet til Rejsendes Ophold og Bequemmelighed, og dette er, hvis den for det communale Vel saa driftige Amtmand i Viborg og den lige saa nidkære Cancelliraad Horn i embedsbroderlig Forening med Heste og Equipage vilde overnatte en eneste Nat i „Pinen“. — Resultatet af en saadan Rejse kan aldrig være tvivlsom. — Gid det snart skee!

Ikke sandt! — Man mærker, at det er en prøvet og vred Mand, der skriver disse Linier.

I Peder Koustrups Tid fandt den berømte Slavekrig Sted, hvor de Nykøbing Borgere og det halve Mors drog til Sallingsund og opkastede Skanser til Øens Forsvar ved Færgestedet. Det var en stor Dag for Kromanden, og Sagnet gaar, at der paa hin mindeværdige ene Krigsdag blev drukket to Oksehoveder Brændevin. — Den ene er forhaabentlig Overdriivelse.

Efter Peder Koustrup overtog hans Svigersøn, Søren Sejersén, en Gaardmandssøn fra Legind, Fær-

geriet og Kroen. Han blev den sidste privilegerede Færgemand. Tiden førte en rivende Udvikling af Samfærdselsmidlerne med sig. Dampskibe og Dampfærger afløste Smakker og Baade; den gule Diligence med det lystige Trav fra Vejkro til Vejkro under Posthor-

Udsigt fra Bakken bag Færgegaarden.

nets smældende Toner fortrængtes af Lokomotivets stønnende Jag. — I 1884 kom Sallingbanen, Havnen ved Glyngøre m. m., og dermed var Færgestedets Saga endt foreløbig. Maaske Motorfolkene i vore Dage atter fornyer den svundne Æra.

Men i 1876 havde Søren Sejersén begyndt det Arbejde, som skulde blive hans Livsværk. Han plantede da de første spæde Naaletræer paa Bakkerne bag ved Kroen og begyndte at forvandle Lyngen til

Skov. Hidtil havde Bakker og Skrænter været dækket af det brune Tæppe; men nu skulde der ved Salling-sund og „Legind Bjerger“ skabes en stor Hedeplan-tage. Om den udtalte Oberstløjtnant Dalgas ved et Besøg, at den skulde blive Danmarks skønneste.

Søren Sejersen døde som en fattig Mand; men Eftertiden har hædret hans Minde. Paa det Sted, hvor han for snart et halvt Aarhundrede siden begyndte sit Virke, rejste man i 1919 et Mindesmærke for ham, bestaaende af en stor, utilhuggen Granitsten, som bærer følgende smukke Indskrift af Johan Skjoldborg:

Du drømte skønt bag ved din Plov,
du virked, hvad du evned,
dit Træ blev stort, din Drøm blev Skov,
dit Navn med Ære nævned.

Sallingsunds Skønhed er kendt vidt og bredt. Granskoven er snart Storskov og vil vokse til og skjule de gamle Spor; men Stedet vil dog bevare sin Ejendommelighed gennem Tiderne. Den besøgende maa imidlertid ikke glemme, at paa et saadant Sted taler Fortiden sit tavse Sprog til den, som vil gøre sig den Ulejlighed at tyde de Spor, som svundne Slægter efterlod.

Den skønne Natur ved det gamle Færgested vil altid drage Mennesker dertil. — Dersom de Oplysninger, der er givet i denne Redegørelse, kunde hjælpe dem til at læse lidt i de Mærker, som Tiden sætter, er dens Hensigt naaet.

Morslands historiske Musæum.

Man fortæller, at Nationalmusæet eller rettere dets Embedsmænd, og vistnok især Direktør Sophus Müller, for ikke saa længe siden var stærkt imod de smaa Provinsmusæer. Aarsagerne til denne Antipati kan være flere. Rimeligvis finder Videnskabsmændene, at Provinsamleriet er den rene Dilettantisme, hvad det vel ogsaa er videnskabeligt set; men den væsentlige Aarsag var vel nok, at Nationalmusæet i de opdukkende Provinsmusæer saa nogle ubehagelige Konkurrenter. Heldigvis er dette Forhold betydeligt forandret i de senere Aar, hvilke navnlig viser sig ved, at der nu samarbejdes og samarbejdes godt.

Efter mit Skøn er Provinsmusæerne en overordentlig heldig Udvikling. Den største Fordel er, samlermæssigt set, at den samlede Mængde bliver umaadelig forøget og kommer under faste Opbevaringsforhold. Det kan man ikke sige, 'det er hos private Samlere, hvis Samlinger ikke sjældent sælges til Udlandet, og Nationalmusæet kan kun rumme en lille Del af al det samlede og tilkommende Stof. Desuden, hvis man tænker sig, at Nationalmusæet ved Ildsvaade eller paa anden Maade gik til Grunde, hvor heldigt vil det saa ikke være, at dermed var langtfra alting tabt; thi forhaabentlig er Provinsmusæerne inden den Tid saa righoldige, at de, næsten uden Skade, kan afse nok til at danne et godt Grundlag for en ny Nationalsamling.

Kortsagt, man skal ikke anbringe hele sin Formue paa et Sted. Endvidere, hvormange Provinsboere ser de store Samlinger i Kjøbenhavn? Er der derimod en god Samling i hver Købstad, saa er Adgangen let, og for mange vil en overskuelig mindre Samling være til større Glæde og Udbytte end de overvældende store.

Desværre er Besøget, f. Eks. i „Morslands Musæum“, altfor lille. Man bedes huske paa, at alle de mangeartede Genstande paa en meget anskuelig Maade fortæller om vore Forfædres Kultur, om deres Levevilkaar og daglige Virksomhed.

* * *

Vel nok de allerfleste Musæer, selv de største, stammer oprindeligt fra den enkelte Mands Samling og Samlerinteresse. Saaledes ogsaa i Nykjøbing.

Der er et Navn, man bestandigt træffer paa, naar man søger Oplysning om Nykjøbing og Mors i ældre Tid, nemlig: Provst C. Schade (Præst i Nykjøbing 1793—1826). Blandt hans mangesidige Interesser var ogsaa den at samle og studere Oldsager. Ganske morsomt kom han derved med til at skabe Nationalmusæet og bragte „Mors“ ind i Musæets Historie.

Professor Rasmus Nyerup (1759—1829), Nationalmusæets Stifter, begyndte i 1805 at virke kraftigt med Mund og Pen for Indsamling af Oldsager og for Anlæggelse af et Musæum for nationale Mindesmærker. Han indsaa dog inden ret længe „Projektet for et fromt Ønske, hvis Virkelighedsgørelse ikke var at vente“. „Hvor overrasket maatte jeg altsaa blive“ — skriver han — „da det viste sig, at jeg havde berørt en Streng, som gav Genklang i alle Dannemænds Hjerter.“ Man begyndte nemlig at tilsende ham Oldsager; de *første* kom i Oktober 1806 fra Provst Schade paa Mors. „Det kan ikke andet end inderlig røre

enhver tænkende dansk Mand“, saaledes skriver Schade til Nyerup, „at erfare vore Oldsagers uheldige Skæbne. Gid der dog snart maatte efter deres Plan tænkes paa at indrette et Nationalmuseum. Med første Skibslejlighed giver jeg mig den Frihed at anbefale Dem Resten af mine Oldsager“. Provst Schade var altsaa Samler, og hans Sønsøn, Consul A. H. Schade, havde faaet Interessen i Arv efter ham.

Mors har vel nok haft Samlere af Oldsager før og efter Provst Schade, men jeg kender kun saadanne fra den nyere Tid. Foruden nævnte A. H. Schade kan jeg nævne: Godsejer Steensen Leth, Højris, Godsejer Mansa, Sø, Jens Chr. Horsager, Ø. Assels, og Kommissionær H. C. P. Høvring, Nykjøbing, som de, hvis Samlinger kom vort Museum tilgode.

* * *

„Morslands historiske Samfund“s (som Musæet hed i en Del Aar) Forhandlingsprotokol indledes med følgende:

„Efter Indbydelse af en Del Mænd fra By og Land, afholdtes d. 26. Januar 1901, i den tekniske Skole i Nykjøbing, et offentligt Møde angaaende Dannelse af et Selskab, hvis Formaal skulde være at virke for Bevarelsen af vort Fædrelands, særligt Morslands, Fortidsminder, hvilket Formaal navnlig skulde søges naaet ved Dannelse af et Museum i Nykjøbing. Landstingsmand Søren Olesen fra Galtrup, holdt et indledende Foredrag, hvori han forklarede Oldsagernes Fremkomst, deres sandsynlige Benyttelse i Oldtiden, og foreviste en Del saadanne Genstande, som han havde medbragt i dette Øjemed.

Derefter valgtes Kancelliraad H. Nielsen til Ordstyrer, og efter en Del Forhandling vedtoges Dannelsen af en saadan Forening, der skulde hedde „Morslands historiske Samfund“. Derpaa vedtoges Foreningens Love, ligesom der valgtes en Bestyrelse, som kom til at bestaa af 20 Medlemmer: 5 fra Byen og 15 fra Landet.“

Den valgte Bestyrelse kom til at bestaa af følgende:

Borgmester C. B. V. Hansen,	Nykjøbing.
Apoteker Teilmann Friis,	"
Uhrmager J. Østergaard,	"
Bankdirektør A. H. Schade (1836—1918)	"
Kommissionær H. C. Petersen (Høvring) (1850—1910).	
Sognepræst Jansen, Tødsø.	
Folketingsmand N. Markvorsen, Lødderup (1844—1920).	
Gaardejer Jens Kjær, Dragstrup.	
Landstingsmand S. Olesen, Galtrup (1842—1902).	
Godsejer Mansa til Søe.	
Gaardejer Jens Chr. Horsager, Ø. Assels (1824—1902).	
Dyrlæge Jensen, Vils.	
Gaardejer P. Kr. Nygaard, Ljørslev (1847—1923).	
Lærer Vestergaard, Ovtrup (1922).	
Fabrikant Andr. Vestergaard, Frøslev.	
Proprietær Chr. Mehl, Ejstrup (1837—1919).	
Lærer Worm, Sundby.	
Lærer Jensen, S. Draaby.	
Handelsbetjent Johan Johnsen, Nykjøbing.	
Gaardejer Chr. Lynggaard, Bjergby.	

Bestyrelsen konstituerede sig med Borgmesteren som Formand og med Teilmann Friis, Pastor Jansen og Uhrmager Østergaard som Forretningsudvalg.

Musæet var dermed stiftet, „men“, skriver Uhrmager Østergaard i nogle Optegnelser, „det havde intet Lokale, ingen Penge og ikke en Stump til at anbringe i et Musæum“. Det lyder lidt underligt, var dog paa en Maade sandt, men der fandtes dog et reelt Grundlag for Samfundets Stiftelse; vi kommer nemlig nu til den enkelte Mand, som jeg foran hentydede til.

„Morsø Avis“ for 28/1 1901 bringer et udførligt Referat af Mødet d. 26de, som indledes med, at

„Borgmester Hansen udtalte: Tanken om Oprettelsen af en Samling af Oldtidsminder her paa Øen kom frem hos mig, da Gaardejer Jens Chr. Horsager i Ø. Assels bestemte, at hans smukke Samling efter hans Død skulde tilfalde Nykøbing, og da Landstingsmand S. Olesen i Galtrup slog til Lyd for Sagen. — Sidste Efteraar holdtes der et snævrere Møde, og man blev enig om at danne en Samling her i Byen, som man har det i de fleste andre Byer.

Man indvender, at det er for sent at begynde derpaa, men bedre sent end aldrig. Nu gaar det ene smukke Stykke bort herfra efter det andet, og man kan i de tyske Musæer træffe Ting, som ere fundne her.

Vi har tænkt os foreløbigt at faa Husly i teknisk Skole, senere maaske i et nyt Thing- og Arresthus og maaske en Gang i Tiden i en særlig Musæumsbygning.

Pengene har vi tænkt at faa ind, dels ved Medlemsbidrag og dels ved Tilskud fra Kommunerne, da Samlingen skal tilhøre hele Øen. En Del Genstande tør man vente at faa som Gaver, og vi har tænkt os en Bestyrelse saa stor, at den har et Medlem i hver Kommune.“

Altsaa, Jens Chr. Horsagers Samling er *Grundlaget* for vort Musæum, og derfor maa den Mand ikke glemmes, naar Musæets Historie skrives.

I samme Blad af 13/9 1902 er optaget en meget smuk Nekrolog over Horsager, hvoraf bl. a. følgende:

„I Onsdags er en af Egnens mest kendte Mænd, Jens Chr. Horsager, afgaaet ved Døden. For 5 Dage siden blev han revet omkuld af hans Heste; han, som var en gammel Mand (78 Aar), fik betydelige Kvæstelser og indre Beskadigelser, som hurtig endte den ellers, efter sin Alder, raske og rørige Mands Liv.“ Efter en rosende Omtale af den overordentlig brave og venlige Mand: „Morsø kan jo være særlig taknemlig imod Horsager, idet alt, hvad han gennem mange Aar har samlet, nu bliver tilgængelig for alle Mennesker, da det jo er skænket til den historiske Samling i Nykøbing, og der er virkelig mange smukke, sjældne Ting imellem hans Oldsager.“

Sagen udviklede sig iøvrigt som planlagt. Samlingen fik overladt et Par store lyse Sale i teknisk Skole og var tilhuse der i 8 Aar. Om disse otte Aar er ikke meget at fortælle. Musæet var i sig selv meget beskeden og førte en beskeden Tilværelse. Besøget var ikke stort — aarligt 6 à 700 voksne, ofte færre, foruden Børn, — og Tilgangen af Gaver var heller ikke overvældende.

Af større Erhvervelser i de første 10 Aar kan nævnes: En Samling Oldsten og Urner, købt 1907 af Kommissionær Høvring for 200 Kr. (ca. 70 Stk.). En do. købt af A. H. Schade for 150 Kr. (ca. 183 Stk.).

* * *

Naar man regner Stiftelsen for den første, saa bliver Erhvervelsen af

Dueholm Hovedbygning

den anden store Mærkepæl i Musæets Tilværelse.

Det blev her som saa ofte, at „Trang avler Daad“. Pladsen paa teknisk Skole var efterhaanden bleven for lille, og desuden fik Skolen selv Brug for Lokalerne, saa det endte med, at Musæet i 1908 blev opsagt til Fraflytning. Det blev en meget kritisk Sag; leje Hus, endside købe Hus, magtede Musæet ikke, saa det saa ud til, som Østergaard skriver, „at det Hele skulde pakkes i Kasser og hensættes i en eller anden Krog“. Heldigvis gik det dog ikke saa galt.

Musæets Bestyrelse havde længe næret fromme Ønsker om at blive Ejer af den sidste Rest af det gamle „Dueholm Kloster“ til Musæumsbygning, men Ønskerne syntes haabløse.

Herregaarden Dueholm, hvis Historie endnu er uskrevet, blev udstykket i 1897, og Avlsbygningerne m. m. blev efterhaanden nedrevet. I Aaret 1907 kom

til Driften, blev forlangt nogle Ændringer i Musæets Love, samt at det skal være underkastet Nationalmusæets Inspektion.

Det mest væsentlige i disse Ændringer er, at „Musæets Bestyrelse fremtidig skulde bestaa af kun 5 Medlemmer, af hvilke det ene skal være valgt af Nykjøbing Byraad, at Bestyrelsen iøvrigt supplerer sig selv, men at Valget skal, for at have Gyldighed, godkendes af Undervisningsministeren“.

Dernæst: „Musæet er, om forlanges, forpligtet til, saafremt det faar Ting af fremragende Betydning, især i videnskabelig Henseende, at afstaa disse til Nationalmusæet for Erhvervsprisen eller mod anden passende Godtgørelse“. Denne Bestemmelse var Bestyrelsen meget betænkelig ved, men der var ingen Vej uden om; forøvrigt er den, i de forløbne 13 Aar, endnu ikke kommen til Anvendelse.

Endvidere: „I alle Henseender er Musæet i Nykjøbing undergivet de Bestemmelser, der til enhver Tid er truffen af Regeringen vedrørende Provinsmusæers Forhold“.

Den fungerende Bestyrelse kom derefter til at bestaa af:

Borgmester Bolwig (valgt af Nykjøbing Byraad),

Sognepræst Jansen, Tødsø,

Uhrmager J. Østergaard, Nykjøbing,

Kommissionær H. C. P. Høvring, „ og

Tømmerhandler A. Christensen, „

Den officielle Indvielse og Aabning af Musæet paa Dueholm fandt Sted d. 9/10 1909 under Overværelse af en talrig Forsamling. Formanden, Borgmester Bolwig, holdt en smuk Tale, hvori han bl. a. takkede alle, som havde bidraget til det foreliggende Resultat, samt udtalte Ønsket om, at Musæet fremdeles maatte vokse og komme til at danne en fyldig Samling

af gamle interessante Genstande fra Øen, og derved blive af Betydning for de Besøgende og for historisk Forskning.

*   *   *

Paa den Tid, da Indflytningen paa Dueholm foregik, var Samlingen ikke stor nok til tilnærmelsesvis at fylde Bygningen paa rimelig Maade, og der var derfor i god Tid taget Bestemmelse om at udleje Halvdelen af Stueetagen med lidt Kælderrum. Men samtidig gjaldt det om at finde en Lejer, som vilde og som var brugbar til at føre Opsyn, bringe og holde Orden i Sagerne, kortsagt: overtage Ledelsen og gøre et Arbejde for Musæets Trivsel og rette Brug.

I Valget af en saadan Mand (Familie) var Bestyrelsen overordentlig heldig, langt mere heldig end vi den Gang kunde vide eller tænke. Cand. pharm. R. Olufsen blev Manden, og at Samlingen siden da har vokset sig stor og smuk og stedse været i fortrinlig Orden, er overvejende hans Fortjeneste. I Januar 1910 døde Kommissionær Høvring, og Hr. Olufsen overtog da den ledige Plads i Musæets Bestyrelse.

Et af de Ønsker, for ikke at sige Forlangender, at Direktør Sophus Müller — som fra 1909 hver Sommer kom her paa Inspektion — fremkom med, var, at Samlingen skulde katalogiseres, fuldstændig beskrives, saavidt muligt med Oplysning om Findested, samt alle Genstandene nummereres efter Katalogen.

Bestyrelsen fandt Arbejdet næsten uoverkommeligt; men ogsaa dette paatog Hr. Olufsen sig og har gennemført det til Dato paa den mest fortrinlige Maade.

*   *   *

Som nævnt, Samlingen har efterhaanden vokset sig stor og smuk, ikke mindst ved Gaver af alle Slags, og der er god Grund til her at sige de mange Givere Tak.

En smuk Samling af Bøger, Tegninger og Kuriosa, ledsaget af et Legat paa 500 Kr. kontant, modtog Musæet i Aaret 1910, som Gave fra fhv. Boghandler her i Byen: Hans Kr. A. Hovmøller (1839—1911).

I 1914 erhvervedes ved Køb den væsentlige Del af Mansa's Oldsagsamling paa Sø (168 Stk.) for 375 Kr.

Vi kommer saa til den tredie store Mærkepæl i Musæets Historie:

Erhvervelsen af Samlingen paa Højris.

Kammerherre Steensen Leth til Højris, som i 50 Aar har været ivrig Samler af Genstande fra Oldtid og Middelalder, var efterhaanden naaet til at eje langt den største, bedste og kostbareste Samling her paa Øen.

Musæets Bestyrelse og navnlig Kandidat Olufsen gik adskillige Aar og sukkede efter Skatten. Det syntes længe ganske haabløst, især da Kammerherren ligesom Nationalmusæet en Tid lang betragtede vort Musæum som en Konkurrent. I Aarenes Løb blev dog Kammerherren mere venlig sindet mod Samlingen i Nykøbing, skænkede den endogsaa en sjælden Gave i Form af en Oldtidsbaad, udhulet af en Træstamme og funden i Thissinghus Vig. Og Tiden kom, da der syntes at være en Mulighed for at faa hele Samlingen. Ialfald saamegen, at der maatte gøres et Forsøg. Bestyrelsens Formand, Hr. Borgmester Bolwig, tog sig varmt af Sagen, men at det lykkedes at gennemføre den, derfor maa Musæet i Særdeleshed takke Hr. Sparekasse-direktør Fredr. Bang.

Ja, Musæet fik Samlingen paa Højris — Foraar

1917 — en saa stor og kostbar Gave, som vel faa eller ingen Provinsmusæer kan opvise Magen til.

Det var en storsindet Gave, som Kammerherren der skænkede Mors, og som enhver Morsingbo, der har Gnist af Interesse for Øens og Landets Fortid, nu og i Fremtiden maa vide at paaskønne og sige Tak for.

Samlingen, som bestaar af:

874	Stk.	Oldsager	af	Sten
62	"	"	"	Bronce
7	"	"	"	Jern
5	"	"	"	Glas
27	"	"	"	Leer (Urner)
5	"	"	"	Træ
6	"	"	"	Ben
9	"	"	"	Rav
<u>og 30</u>		"	historiske	Genstande
Ialt 1025 Stk.				

bliver, efter Kammerherrens Ønske, opbevaret særskilt i 2 store, smukke dobbelte Skabe og bør ses af alle.

* * *

Siden 1917 kan ikke paavises nogen større Erhvervelse. Musæet har ført en stille og beskedent Tilværelse, men dog i bestandig Udvikling. I og for sig er det jo heller ikke nødvendigt med nogen Hastværk. En saadan Institutions Tilværelse er ikke begrænset som et Menneskes; men det skal ledes og passes af Mennesker, og det maa haabes og ønskes, at der bestandigt maa findes Folk, som har den rette Lyst og Evne til at paatage sig vort Musæums Røgt og Pleje; uden det kan Musæet ikke bestaa.

En interessant Akkvistion har Musæet faaet opstillet i den seneste Tid, nemlig et Udsnit af en Køkkenmødding fra Sejerslev. Om denne Erhvervelse

har Cand Olufsen (¹/₁₁ 22) skrevet en Artikel i vore stedlige Blade, saa jeg vil kun sige: Kom og se det!

Samlingen omfatter nu — December 1922 — følgende Genstande:

Ca. 2472 Numre af Sten, Bronze, Ler osv. fra Oldtiden, ca. 1800 Numre fra den historiske Tid, foruden en Mængde Bøger, hvoraf mange er ret sjældne, samt en lille pæn Møntsamling.

* * *

Musæets første Helaarsregnskab (1902) ser saaledes ud:

Indtægt.			Udgift.		
	Kr.	Ø.		Kr.	Ø.
Indk. Bidrag og Restancer	226	00	Underskud fra 1901	73	60
Indk. i Bøssen i Musæet	10	96	Annoncer og Tryksager	27	57
			Inventarium	29	60
			Opsyn	56	00
			Brandforsikring	5	00
			Forskelligt	22	53
			Kassebeholdning	22	60
	236	96		236	96

og til Sammenligning hermed:

Regnskab for 1921.

Indtægt.			Udgift.		
	Kr.	Ø.		Kr.	Ø.
Beholdning hos Kassereren	251	88	Skatter og Forsikring	225	56
Bidrag fra Staten	500	00	Musæumsgenstande	70	00
do. fra Thisted Amtsråd	150	00	Bygning og Inventar	482	74
			Administration	85	80
			Opsyn og Rengøring	300	00
At overføre	901	88	At overføre	1164	10

Indtægt.			Udgift.		
	Kr.	Ø.		Kr.	Ø.
Overført...	901	88	Overført...	1164	10
Bidrag fra Nykjøbing Byraad.....	100	00	Indsat i Bank og Sparekasse.....	890	35
do. fra Nykjøbings Beboere.....	198	00	Beholdning hos Kas- sereren.....	109	21
do. fra Sparekassen	100	00			
do. „ Sparekassef.	50	00			
do. „ Morsø Bank	50	00			
do. „ 14 Sogne- raad, Mors.	155	00			
Diverse Indtægter ..	108	43			
R. Olufsen: Husleje	300	00			
Rente i Morsø Bank	153	12			
do. i Sparekassen ..	47	23			
	2163	66		2163	66

Musæets kontante Formue — med Hovmøllers Legat — var d. 1. Jan. 1922: Kr. 4770.53, og det er altsaa efter sine smaa Forhold ret velhavende. Men da der, inden særlig længe, forestaar en meget stor Bekostning paa Bygningens Reparation og Omforandring, kan der trænges til al den Støtte, der kan faas.

Nykjøbing M. i Januar 1923.

A. Christensen

(Medlem af Musæets Bestyrelse).

Af en gammel Husmands Erindringer.

Nedenstaaende Erindringer, som er nedskrevne for et Par Aar siden, er bleven tilbudt „Hist. Aarb.“ til Offentliggørelse. I al deres Simpelhed giver de et levende Bidrag til Forstaaelsen af de Kaar, som uformuende Nybyggere paa Mors kunde gaa ind til for to Menneskealdre siden. Livet paa Herregaardene og Livet i Smaahytterne — begge Dele har sin Historie; hvilken der er mest betydningsfuld, kan der tvistes om. Optegnelserne her taler iøvrigt for sig selv. R e d.

Da jeg var 10 Aar, kom jeg ud at tjene for en Løn af 2 Rigsdaler og et Par Træsko for et halvt Aar. Derefter fik jeg 4 Rigsdaler for et helt Aar, men skulde gaa i Skole om Vinteren. Da jeg blev konfirmeret, steg Lønnen til 8 Rigsdaler, og for hvert Aar, der gik, steg Lønnen 2 Rigsdaler indtil Tiden, jeg skulde i Kongens Tjeneste. Jeg blev gift i 1863 og maatte Aaret efter ind som Soldat. Min Kone og vort lille Barn boede i den Tid hos sin Moder i en lille daarlig Hytte med kun een Stue, hvori baade de selv og deres Smule Bohave skulde have Plads. Dette bestod af en Dragkiste, et Bord og en „Kanapé“. Sengestedet var muret med „raa“ Sten, Kakkellovnen med brændte Sten paa Kant.

Da jeg i 1865 kom hjem af „Tjenesten“, kom jeg til at tjene i „Vestergaard“ i Alsted i 2 Aar, og fra 1868 til 72 tjente jeg hos Jens Vestergaards Fader.

I 1868 købte jeg en Hedelod paa 5 Tdr. Bygsædeland for 200 Rigsdaler. Det var kold og sur Hedejord, som aldrig havde været pløjet, og der var ikke „Græs til en Gaas“. Saa købte jeg et „Markhus“, 10 Alen langt, for 15 Rigsdaler og fik det kjørt ned paa Heden og sat paa 6 Pæle. Der var ikke andet end Tag og Tømmer, saa den gav kun lidt Ly. I min Fritid, Morgen og Aften, brugte jeg saa min „Greb, min Skovl og min Spade“ til at grave Lyngtørv eller Digetørv med. Jeg gravede disse i Render rundt paa Lodden for lettere at faa den første Fure, naar der skulde pløjes. Tørvene kjørt jeg saa hjem til Huset paa min Hjulbør, 4 ad Gangen kunde jeg kjøre, og min Kone fulgte med og bar een. Tørvene stablede jeg op som Mur omkring Huset, og da jeg blev færdig dermed, var der ret lunt derinde. Det meste af dette Arbejde blev besørget i de lyse Sommernætter.

Endnu kunde vi jo ikke bo i Huset, men de første Vintre blev det brugt til Faaresti. Jeg købte om Efteraaret 4 Lam, som jeg havde bjerget Hø til om Sommeren, og solgte dem igjen om Foraaret til 4 Rigsdaler Stykket.

Saaledes gik 3 Aar. I det første Aar strøg jeg nogle Tusind raa Sten, fik dem kjørt ind i Huset og stablet op paa den indvendige Side af Digemuren. I det andet Aar købte jeg 4000 brændte Sten og fik dem paa Pladsen. Det tredie Aar købte jeg Tømmer, og det fjerde Aar (1872) byggede jeg 12 Alen til Enden af mit Jordhus. Da vi fik de ny Mure op, saa var Tørvevæggene for lave, og Mureren foreslog da at lette det gamle Hus og saa lægge et Par Lag Tørv under, men da vi prøvede derpaa, brast Bommen, og det hele sank sammen. Saa sagde Mureren og Tømmeren: „Væk med Lyngtørvene og lad os faa nogen Sten istedet!“ Men jeg sagde modfalden: „Hvor

skal jeg faa Sten fra, jeg har ingen Penge?" Det lykkedes mig alligevel, jeg fik Murene op, og nu havde jeg 22 Alen grundmuret Hus, men det allermeste deraf var taget paa Kredit. Efterhaanden fik jeg noget af Hedelodden gravet og pløjet, og det første Aar saaede jeg 5 Skpr. Korn. Men det blev ikke saa langt, at det kunde bindes i Neg. Da var jeg nærved at tabe Modet. — Om Efteraaret fik jeg Hold i lidt Gjødning og saaede Rug i et lille Stykke og avlede 1 Læs (3 Traver). Om Sommeren bjergede jeg som sædvanligt noget Hø, og næste Efteraar kjøbte jeg en Ko for 35 Rigsdaler, som min Fader kautionerede for.

Ja, saaledes gik det lidt efter lidt fremad. Der blev jo efterhaanden lidt mere Gjødning, og særlig hjalp det, da jeg naaede at faa Jorden kalket, saa kom jeg til at avle baade Kjærne og Straa. Ved Slutningen af Aarhundredet kunde jeg føde 1 Hest og 3 Køer paa de 5 Tdr. Bygsæde, hvis Hartkorn var 1 Fjkr. 1½ Alb. I 1904 døde min Kone, og min Datter overtog Hjemmet. 10 Aar efter tog jeg atter ud at tjene og har siden tjent baade Føde og Klæder og ikke faaet nogen Understøttelse. Jeg er nu 80 Aar.

Anders Dalgaard.

Morsingsk Bondeliv o. 1860—75.

Af *Kr. Søndergaard*, Outrup.

Fra min Skoletid.

Fra Lyngbro mod Nord til Sindbjerg Plantage mod Syd og fra Lødderup-Elsø Sogneskel mod Øst til Fjallerslev Sogneskel mod Vest samledes vi Børn i Frøslev gamle Skole, ca. 80 Børn, inddelt i to Klasser.

Læreren var den ualmindelig afholdte og dygtige Peder Thomsen, født i Vestervig 1803, Enelærer i Frøslev fra 1828 til sin Død 1875. Han var en anset Mand, der endnu lever i manges kærlige Erindring, en mild og kærlig Lærer, som forstod at vinde og bevare Børnenes Tillid og Kærlighed. Som Menneske var han en fin og nobel Karakter, som fulgte godt med i Tidens Rørelser, særlig paa Kristenlivets Omraade. Han ligger begravet paa Frøslev Kirkegaard, lige østen for Kirken. Under det store Sørgetræ, der nu skygger over Gravstedet, læses om 47 Aars trofast Virksomhed. Forneden paa Mindestenen staar: „Skolebørn og Venner satte dette Minde“.

Skolestuen var et stort firkantet Rum med Teglstensgulv og Vinduer ud til de tre Sider. En stor Bilæggerovn kunde ikke varme det store Lokale tilstrækkeligt op, særlig kneb det jo for dem, som sad længst borte. Lektiebøgerne var Balslevs Lærebog og Bibelhistorie. Skriftstederne skulde vi lære udenad. Vi sad ved fem lange Borde, om Vinteren med Træ-

skoene paa, og var tidt vaade om Fødderne, saa det var ret mærkeligt, at ikke flere af os blev syge. Af Læsebøger kan jeg kun mindes Tangs Danmarks-historie, som større Børn var meget glade for. En Sangbog, som vi kaldte „Boisens Sangbog“, — vel nok samlede af den ældste Boisen — havde vi nogle faa Eksemplarer af. Den da — baade i Kirke og Skole — brugte Salmebog var Kingos, med to tilhørende Til-læg, hvoraf vi skulde lære nogle faa Salmer udenad. Efter Morgenandagten sang vi gerne „I Østen stiger Solen op“ eller „Nu titte til hinanden“, og til Aften-sang en af Ingemanns. Endnu, efter de mange Aars Forløb, er det, som jeg kan mærke Stemningen, naar vi med vor gamle Lærer sang „Til vor lille Gerning ud“ eller det Salmevers, han særlig i de sidste Aar holdt saa meget af: „Lær mig at tælle mine Dage og viselig at bruge dem“ o. s. v.

I Skolen var en Bogsamling paa godt 100 Bøger. Der var mange baade morsomme og gode Bøger: Grimms og Molbecks Eventyr, Robinson Kruso, Inge-manns „Valdemar Sejr“ og „Erik Menveds Barndom“. Siden kom Anton Nielsens „Fra Landet“ og Thyregods Skildringer fra det virkelige Liv. Det er min bestemte Opfattelse, at disse Bøger har haft stor og god Ind-flydelse paa den Tids Ungdom, og jeg forstaar ikke, hvorfor vor Tids Ungdom ikke gider læse dem! Forstaar ikke, at raske Drengene paa mellem 12 og 16 Aar ikke gerne vil læse om Karl af Rise, Svend Trøst og Sorte Volle m. fl.

Vi havde ikke mere end de to af Ingemanns Romaner i Frøslev Skole, men saa fik jeg at vide, at ovre paa Højskolen var der ogsaa en Bogsamling til Udlaan, og at der havde de de andre. Jeg traskede saa over til Højskolen, og Peder Mortensen (Bukh), som da var Lærer, var meget venlig og velvillig. Jeg

blev optaget som Medlem af Bogsamlingen, fik en af de ønskede Bøger med mig hjem og maatte komme og faa byttet, saa tidt jeg lystede. Et Tilbud, jeg i de sidste Aar, jeg var hjemme, benyttede flittigt.

Bogsamlingen i Skolen blev bestyret af de to øverste Dreng. Det var jo en Ærespost, og jeg var saa heldig at beklæde denne Stilling i 2 Aar. Bøgerne var forsynet med Nummer og maatte byttes hver Lørdag. Denne vigtige Forretning foregik i Middagsstunden, saa der for de to „Bestyrere“ ikke blev Tid til Leg. Bøgerne blev lagt i Orden, efter som Børnene sad i Skolen, for at det kunde gaa let og villigt om Aftenen, naar vi gik ud af Skolen. Og saa skulde det indføres i to dertil indrettede Bøger, — de tilbageleverede skrives ud, og de nyudlaante skrives ind. Det blev mit første praktiske Forsøg med Bogføring, og jeg var meget samvittighedsfuld med at faa alt indført nøjagtigt. Der var heller aldrig Kludder i Regnskabet, og der gik aldrig en Bog tabt. Hele Historien med Bogsamlingen kostede aarlig 12 Skilling for de mindre bemidlede og 1 Mark for de bedrestillede Børn.

I 1862 byggedes Mollerup Skole, og vi Børn begyndte da allerede at tale om, at den gamle Skole burde flyttes, da den nu laa saadan, at vi allesammen havde langt til Skole. Nu er der jo som bekendt bygget to nye Skoler.

Postvæsenet.

I min Fødeby kom Lars Post fra Vester Jølby to Gange om Ugen, Tirsdag og Fredag, vandrende med en Fiskekurv paa Ryggen, fastholdt med et Par Læderremme, samt en Taske til Breve og Aviser. Foruden en hel Del Smaabud, hvortil Kurven benyttedes, besørgede han Breve og Aviser for Beboerne

i de 5—6 Byer, han gennemvandrede. Han havde nogle enkelte Stationer (Gaarde) i hver By, hvor han om Morgenens modtog Bestillinger paa Smaabud og om Aftenen afleverede Sagerne, fik sin Dram og Taar Øl, sommesteder ogsaa en Mellemmad. Det var jo nemt besørget, Ølpotten stod paa Bordet, Brød og Brændevinsflaske i Bænkekrogen. Præstegaarden var vor Bys Hovedstation. Paa Køkkenbordet afleverede Lars det meste af Byens Postsager, saa kunde Folk hente det der. Lars Post var Maadeholdsmænd; de Dramme, han blev budt, hældte han ikke i Maven allesammen, men en Del deraf i en Flaske, som han til dette Brug havde i Kurven; det var jo baade fornuftigt og økonomisk, for paa den Maade havde han jo ogsaa „en Dram te æ Brø“ til de andre Dage i Ugen. Forøvrigt var Lars en lidt talende, men akkurat og bestemt Mand, som man kunde stole paa.

Ja, Udviklingen er gaaet rask frem, ogsaa paa Postvæsenets Omraade. I Stedet for gamle Lars kommer nu Postbilen og afleverer Posttaskerne til de forskellige Brevsamlingssteder, hvorfra saa cyklende Postbude bringer Sagerne ud til hvert eneste Hjem.

Af Blade holdtes kun „Morsø Avis“, som den Gang var et lille tørt Blad, der kun udgik to Gange ugentlig. Der var som Regel 3—4 Familier om hvert Blad, og det var Reglen, at hver maatte have det en Dag, saa Nyhederne var jo noget gamle, inden de sidste fik dem. Det blev til Gengæld læst grundigt lige fra Dato og Aarstal til Udgiverens og Bogtrykkerens Navn paa 4de Side. Man havde jo betalt derfor og vilde derfor ogsaa have alt, hvad man kunde tilkomme. Naa, det var maaske vel meget til den Side, — i vore Dage er vi ved at gaa i Grøften til den anden.

Det første Ugeblad, som blev holdt i mit Hjem,

var „Husvennen“. Med sine baade gode og morsomme Fortællinger, sine Gaader, Rebus'er m. m., førte den et frisk Pust ind i det daglige, noget ensformige Liv. Dernæst kom det lille religiøse Blad, „Budstikken“, som Pionér for den grundtvigske Bevægelse, ogsaa med nye og friske Tanker. Først i Halvfjerdserne blev Politik et aktuelt Emne, og de, der særlig interesse-rede sig herfor, kunde nu ikke nøjes med vort lille Højreblad, „Morsø Avis“, men slog sig sammen om at holde „Dansk Folketidende“ for ogsaa at faa Sagen belyst fra anden Side. Det var ved den Tid, maaske dog lidt senere, at det første Venstreblad, „Limfjords-posten“, blev oprettet som Organ for Oppositionen paa Mors og i Salling. Det maatte imidlertid snart gaa ind igen af Mangel paa Tilslutning.

Politiken.

Sidst i Halvfjerdserne samt i Firserne gik de politiske Bølger jo temmelig højt. Det var særlig de provisoriske Love, Brug af ubevilgede Penge, som vakte stærk Forbitelse hos den mere vaagne Del af Befolkningen. Da Valgret og Bevillingsret ikke blev respekteret og det folkevalgte Ting næsten hel sat ud af Spillet, var det vel ikke saa underligt, at man greb til Midler som Skattenægtelse, Riffelbevægelse, økonomisk Krig og forøvrigt alle til Raadighed staaende Midler. Jeg husker da godt, at jeg som varmbloedig ung Mand godt kunde været med til ved Magtmidler at tvinge Ministeriet og Højrepartiet til Lovlydighed. Jeg boede den Gang paa et Hjørne af Mors, hvor Beboerne var ualmindelig gammeldags stædige, konservative i alle Forhold, og ikke mindst i Politik. Vi var kun 7—8 Venstremænd dér paa Egnen, og vi blev af de andre betragtet som nogle stakkels gale, vildledte Mennesker, der vilde omstyrte alt det bestaa-

ende. Naa — temmelig radikale var vi selvfølgelig ogsaa, det var vi nødt til at blive under disse Forhold, vi blev jo drillet og ægget ved enhver Lejlighed.

Men ogsaa ud over Landet stod Folk skarp adskilte i to Lejre, den ene Del med Estrup, og den anden med Berg som Fører og Høvding, og ved Møder og andre Sammenkomster gik det lidt varmt til, ja, kunde endogsaa ende med Haandgribeligheder. Særlig paa Valgdagene var der livligt Røre. Jeg mindes saa godt, at naar Højrekandidaten med sine Stillere havde været fremme paa Valgtribunen og fremsat deres Politik, deres Mening og Anskuelse om Stillingen, saa stod Venstre ligesom lidt modfaldne og lidt triste i Sindet; men hvor det saa virkede forfriskende og oplivende, naar S. A. Ovesen kom frem og — efter at have givet Skraaen et Par dygtige Klem — i korte Sætninger stødte sine skarpe, klare Replikker ud, saa Modstanderne vaandede sig derunder. Saa kunde han i Talens Løb vende sig til Siden, hvor Lærer Yde gerne stod, og saa raabe ud over Forsamlingen: „Jeg tror, Yde græder!“ eller: „Yde siger, det er forfærdeligt!“

Naa, baade Lærer Yde og Ovesen var gode danske Mænd, som begge vilde det bedste for Land og Folk. Maalet var nok det samme, men Opfattelsen af Forholdene, Midlerne, forskellige; de var sikkert personlige Venner, hvad man imidlertid ikke mærkede noget til paa Valgdagene, nej, da var de politiske Modstandere, som ikke skaanede hinanden.

Der var den Gang rene Linier i Politik, og vi ventede, at Resultatet af Kampen vilde være blevet: Det ene Partis Sejr og det andets fuldstændige Nederlag. Saadan blev det jo imidlertid ikke — til stor Skuffelse for mange af os.

Brevveksling.

Det var ikke ret mange Breve, der, maalt med vor Tids Alen, udveksledes i gamle Dage. Kun nogle enkelte Familiebrevve, Kærestebrevve og Breve til Sønnen eller Broderen, som „laa i Kongens Tjeneste“. Muligvis var den Tids Breve fuldt saa indholdsrige; det voldte i hvert Fald langt mere Hovedbrud, ja, var et helt Studium at „sætte et Brev sammen“, dog ikke Indledningen; thi den var ens for alle den Slags Breve og lød saaledes: „Jeg vil i Dag gribe til Penen for at lade dig vide, hvorledes jeg lever. Jeg er, Gud ske Lov rask og har det godt, og ønsker at spørge det samme fra dig igen“.

Saa almindelig var denne Indledning, at da ældste Klasse i Skolen engang fik den Opgave at skrive et Brev, havde vi allesammen begyndt dermed. Vi mente naturligvis, at dette var saa ganske udmærket, ja, kunde slet ikke tænke os, at et Brev kunde begynde anderledes, og blev derfor hel forbavset over, at Læreren slog en tyk Streg over alle disse Indledninger, idet han sagde: „Saa, nu begynder altsaa Brevet“.

Konvolutter kendtes ikke, men Brevpapiret var af større Format end det, vi nu bruger. Der blev kun skrevet paa de tre Sider, og sammenlagt paa lidt kunstfærdig Maade, med den blanke Side udad, saa Brevformen kom frem. Var det meget vigtige Breve, blev de forsejlet med Lak og Signet, ellers klæbet sammen med smaa Oblater.

Af et gammelt Brev fra min Morbroder til hans Søster (min Moder), skal jeg tage et kort Uddrag.

Dannevirke, d. 27. Decembar 1850.

Kære Søster!

Du skriver, at Du gerne vilde vide noget om Krigen og vor Tilstand, og det vil jeg ogsaa gerne

fortælle dig. Havde jeg bare lidt bedre Plads til at sidde og skrive, men Lejligheden er meget ringe, og naar jeg skulde fortælle dig det nøjagtigt, kunde jeg faa nok at skrive om i flere Dage; men jeg vil dog i Korthed fortælle dig lidt derom.

Du har jo nok hørt Tale om Dannevirke, og her har vi vor Stilling. Den ligger omtrent 40 Mil i en Sønden-sydvest for Mors, og det er en høj Vold, som i fordums Tid er opkastet af vore Fædre, og nu fornyet af os. Den gaar i Øst og Vest, tværs over Landet, og er 4 á 5 Mile lang; men jeg véd ikke, om Du kan forstaa, hvorledes den er beskaffen. Den er „foregsempel“ beskaffen paa begge Sider ligesom den store Bakke ved Jesper Knorreborres paa Foldager, ligesaa brat som ud imod Fjorden er den til begge Sider, og langs med den og ovenpaa den er store Batterier med svært Skyts. Men vi maa alligevel væreaarvaagne og passe godt paa, at vor Fjende ikke skal falde ind paa os og jage os fra vor Stilling, og derfor maa Fjerdeparten af os vaage og være langt udenfor Volden, for at passe paa og sikre os, som ligger her bagved, og det er det, vi kalder Forpost. Og saa skal vi hver 5te Dag gøre Arbejde ved Forskansninger og Kolonneveje.

Hvad vor Stilling ellers angaar, naar vi har Frihed, da er den jo noget tvungen. Siden d. 14. Juli har jeg ikke været af Klæderne og maa ofte lide stor Frost og Kulde. Vi ligger i nogle Hytter, som vi selv har bygget, og dem kalder vi Barakker. Vi ligger i to Rækker i dem, ligger som Faar i en Faaresti, og har hver et Dækken, som vi lægger paa os om Natten. Hvad vor Spise angaar, da er denne jo meget simpel, men dog nok. Vi faar Kød og Flæsk, Gryn og Ærter udleveret, og saa maa vi selv lave det til, om vi vil have noget. Men det kan jo nok gaa an, naar bare

det kunde faa Ende med det første, men det ser langvarig ud, men kan jo dog maaske faa Ende, før vi venter det.

Nu ender jeg min ringe Skrivelse til dig denne Gang og haaber at komme hjem til Eder med Tiden, og da skal jeg fortælle Eder mange Ting. Hils mine Søskende og alle, der ønsker en Hilsen fra mig.

Kærlig Hilsen fra din Broder

Kort Jensen.

Familiefester (Boiler == Gilder).

Der var ikke mange „selskabelige Sammenkomster“ i gamle Dage, — ja, det er dog ligesom man tager det; thi „Opskyver“ (Høstgilde), en „bette Yvlboil“ og „Reesgild“ (naar en ny Bygning var færdig) kan jo godt gaa ind under denne Betegnelse, ligesom ogsaa Baller og Legestuer, som jeg siden skal omtale, kan henregnes hertil. Af andre Gilder var særlig Bryllupper meget omstændelige. Var det et Par velhavende Gaardmandsbørn, som blev gift, var der stort Bryllup, som sommesteder varede i 2—3 Dage; det var en Begivenhed, som gav Stof til Samtale baade længe før og længe efter Tiden.

Naar Præsten en Lørdag Eftermiddag saa tre Mænd, to ældre og en yngre, komme ind i Gaarden og op „te æ Stuedar“, saa vidste han nok, hvad det betød, nemlig Tillysning for et Par unge Folk. Præsten kom straks i godt Humør; der var jo Udsigt til et stort Offer. — Og efter endt Forretning kom Fruen ind og bød paa Vin og Kager. De tre Mænd fulgtes saa ad til Brudens Hjem og blev opvartet med god Mad og Drikke. Dette lille Forlovelsesgilde foregik saaledes her paa Mors i al Stilhed. Fra andre Egne af Landet har det været forbundet med større Højtidelighed og flere Ceremonier (Feilberg). De første

tre Søndage „lyses“ der saa fra Prædikestolen, og til den mellemste af disse var det Skik, at de Forlovede gik i Kirke.

I Bryllupsgaarden, Brudens Hjem, var der i de sidste 14 Dage Travlhed paa Færde. Der skulde pudses op og gøres rent allevegne, og der skulde slagtes, bages Brød, brygges Øl, og mange andre Ting var der at forrette. De sidste otte Dage var „æ Kokkekvon“ tilstede og gav sine Ordre, hvorefter alle underdanigst sig havde at rette. Mindst otte Dage før Gildet skulde „æ Bemand“ ud; det var enten Manden selv eller en Mand af nærmeste Familie. Han havde meget at iagttage; thi alt skulde gaa sømmeligt til efter Skik og Brug. Straks han er kommet ind, skal han forrette sit Ærinde. Indbydelsen lyder omtrent saadan: „Jeg skal hilse fra baade de Unge og de Gamle te Kræn Hansens, om I vil komme og spise Frokost og drikke Kaffe med dem paa Fredag Formiddag Kl. 10, følge dem til Kirken og høre en Brudevielse, og saa følge med dem hjem igen og faa et Maaltid Mad, og saa blyv' ve' dem, saa læng' som I lyster“. Efter at der er sagt „Tak fur æ Bui“, siger Konen: „Væ' saa gu'e og kom fræ æ Dar og fo dæ en Sæed“. Og saa bliver han baade „bænket og skænket“. Inden han gaar, siger han: „Saa vil I nok staa mæ æ Bui te'“, hvortil der svares: „Ja Tak, de' ska' vi nok“.

Der blev ikke givet „Brudeskænk“ i den Form, som nu bruges, men saadanne store Bryllupper og Begravelser var „Sammenskudsgilder“, d. v. s. naar man var bleven indbudt, blev nogle Dage før Gildet en Pige sendt til Bryllupsgaarden med „Sending“, der som Regel bestod af et Par Høns, et Par Snese Æg, et Par Pund Smør, et Faarelaar og en Rullepølse. Pigen blev beværtet med Mad og Kaffe og fik et

Par Kovringer og nogle Smaakager med i den tømte Kurv.

Saa oprinder endelig den store Dag. Som nævnt er det hos Brudens Forældre, Brylluppet skal staa; men i god Tid om Formiddagen møder Brudgommens Familier og Naboer i hans Forældres Hjem for „aa ta æ Fæistmand ud“. Der indtages en lille let Frokost med en Kop Kaffe, og saa køres der til Gildesgaarden for at møde til bestemt Tid sammen med de andre Gæster.

De først ankomne er Spille mændene. Inden de gaar ind giver de paa deres Blæseinstrumenter, Klarinet og Horn, et Nummer for at melde ud over Byen, at nu er det Tid, Forestillingen begynder. De kommer saa ind for i Hast at blive beværtet med Mad og Drikke og indtager saa deres Post udenfor Døren. Saa begynder Gæsterne at komme og modtages med Musik. Lige indenfor staar et Bord med Flasker og Smaakager, og hver ankommen Gæst bliver straks budt en Snaps og en Kage, Kvinderne med Vin, Mændene med de klare Draaber. Alle Stuerne er selvfølgelig taget i Brug. Storstuen er ryddet for Boskabene, og i Stedet er opstillet Borde og Bænke, og nu skal der spises Frokost og drikkes Kaffe. Det skal helst gaa lidt rask for at komme tidsnok til Kirken, saa Skafferen og Opvartningspigerne har forfærdelig travlt. Inden der køres til Kirke, møder Skafferen med en lang Liste og raaber op, hvem der „ofrer med hinanden“. Der skal nemlig gaaes parvis ind og ud af Kirken og op til Alteret for at ofre. Det var jo nemmere at lade hver Mand ofre sammen med sin Kone; men saadan skal det nu ikke gaa til. Det tager Tid at faa alt dette ordnet og at faa Hestene spændt for m. m., saa i den sidste halve Time før Kirketid er der et forfærdeligt Virvar. Endelig er man færdig.

Forriderne er allerede taget afsted, de skal naa Kirken og tilbage igen til Brudfølget tre Gange og paa Hjemvejen ligeledes tre Gange mellem Toget og Bryllupsgaarden. Paa de første Vogne sidder Forgangs pigerne og Ungkarlsførerne, dernæst Brudeparret og Brudepiger, saa de to Musikere med deres Blæseinstrumenter, hvormed de ved hvert Hus og Gaard maa give et lille Stykke, og saa alle de andre efter Familieforhold, Rang og Stand.

Ankommet til Kirken ordner Følget sig parvis efter den foreskrevne Orden og marscherer efter Musikkens Toner ind i Kirken. Efter at en Salme er sunget og Præsten har holdt sin Tale, kommer saa det højtidelige Øjeblik med de tre Spørgsmaal til Brudeparret, som det jo gælder om at svare rigtigt paa. Det første Spørgsmaal var ligetil og let at svare paa, hvis da ellers Parret havde valgt af egen fri Vilje, men det andet Spørgsmaal var lidt knudret sammensat, og det hændte, at der blev svaret forkert, hvorfor Præsten maatte gentage det. Til det tredie Spørgsmaal, der lød saaledes: „Om du vil leve med hende (ham) i Medgang og Modgang, som en Ægtemand bør leve med sin Ægtehustru, indtil Gud ved Døden adskiller Eder“ — har jeg hørt fortælle, at en noget enfoldig Brudgom i Stedet for et „Ja“ nok saa troskyldig svarede: „De' ska' der et' blyw' nøj ivej' fuer“.

Det var almindeligt, at en Del af Byens Folk, som ikke var med til Bryllup, gik op til Kirken for at „skue Bruifolk“, høre Brudevielsen og se paa Ofringen. Denne skulde jo foregaa efter bestemte Regler, og vé den, som enten vendte sig forkert eller gjorde sig skyldig i andre Fejl, — det blev der talt om i lange Tider. Det samme gjaldt ved Barnedaab, hvis Gudmoderen eller en af Fadderne gjorde noget forkert. En Ungkarl, som for første Gang skulde staa

Fadder, var bleven indprentet, at han ikke maatte vende Ryggen til Præsten. Dette tog han saa bogstaveligt, at han, da han havde afleveret sit Offer, gik om bag Alteret for at komme over paa den anden Side, der var lige saa megen Plads, at han kunde komme igennem, men der var ogsaa Støv og Spindelvæv, saa hans pæne Tøj saa ikke godt ud, da han kom tilbage.

Hjemkomne fra Kirken blev Gæsterne budt til Bords. For Midterbordet Brudgom og Brud, og lige overfor Præsten og Degnen. Maden bestod først af Suppe, som serveredes i pæne Suppefade, derefter Steg, som Degnen og et Par af de „villeste“ Koner parterede. Naar Stegen var sat til Livs, blev der budt Risengrød paa Tallerkener med godt Øl til. Tilsidst blev der budt Vin og Kage, — denne sidste blev ikke spist, men pakket pænt ind i et Lommetørklæde og taget med hjem til Børn og Tjenestefolk. Ved Slutningen af Maaltidet kom en Opvarningskone ind med en brækket Ske paa en Tallerken, som hun flyede Præsten, idet hun sagde: „Vor Kogekone har været saa uheldig at brække sin Ske, vil I ikke nok hjælpe hende til en ny“. Under Skæmt og Latter gik Tallerkenen saa rundt, og hver lagde sin Skærv. Sommetider gik ogsaa „æ Spillemandsfad“ rundt, men det var knapt saa almindeligt.

Med dette Hovedmaaltid, som varede et Par Timer, var den alvorlige Del af Festen forbi. Nu blev Storstuen ryddet for Borde og Bænke, og Spillemandene stillede sig op i et Hjørne og stemte Violinerne. Saa skulde Bruden „dances ud af Pigernes Lag“, og det var Degnens Sag. Der blev spillet en sagte Vals, og Degnen bød Bruden op, valsede nogle faa Omgange rundt og afleverede hende saa til Brudgommen, som ogsaa dansede nogle Omgange, medens alle de

andre saa til. Herefter var der saa „frit Slag“; de Unge dansede, Mændene spillede Kort, og de ældre Koner snakkede. Men efter Kaffen, hvortil der blev serveret Dramme, og særlig efter Punschen, som kom ind i Fade, steg Humøret kendeligt. Der blev holdt korte Taler, sunget Viser, drukket Skaaler for Brudeparret, Vært og Værtinde m. fl. Man rejste sig op og sang:

Den Skaal skal være
 vor Vært (eller Værtinde) til Ære, Hurra!
 Og Skam faa den, som ikke
 vor Vært hans Skaal vil drikke.
 Hurra, Hurra, den Skaal var bra',
 drik den a'.

Naar Musikken atter spillede op til Dans, kom der saadant Liv i de Gamle, at de brød op fra Punchebordet, trak deres Koner med op i Dansestuen, smed Frakken og valsede lystig rundt trods de stive Ben og dito Støvler, stampede i Gulvet, slog Haanden mod Loftet, medens de Unge saa til og morede sig derover.

Henad Morgenstunden dækkedes Frokostbordet, som Regel saltet Torsk med Sennepsauce og diverse Dramme. Dermed var Gildet slut, og Gæsterne gik eller kørte hjem.

Fastelavnsløjer.

Adskilligt heraf er bibeholdt indtil vore Dage. Endnu kommer Drengene rundt til Naboerne, udstaferet i gamle, alt for store aflagte Klæder og Støvler, med Masker for Ansigtet og Stok i Haanden for, som rejsende Haandværkssvende, at bede om „en Skilling paa Rejsen“. — Endnu skal man vogte sig for ikke at blive Fastelavnsnar. Gaar man f. Eks. et lille Vend i Byen Fastelavnsmandag, kan det træffe, at Konen eller Pigen kommer med en lille Pakke, som man

bedes om at tage med hjem til Maren. Troskyldigt stikker man Pakken under Armen og trasker af. Efter Hjemkomsten løser Maren, med et lunt Smil — hun aner nemlig Uraad — op for Pakken og haler, til stor Morskab for de tilstedeværende, en Tørv eller noget andet værdiløst Pilleri ud af Pakken. Den uheldige Budbringer bliver jo noget lang i Ansigtet, men er fornuftig nok til at holde gode Miner og lover i sit stille Sind ved Lejlighed at gøre Gengæld.

I Byen F. var det, vel ligesom i de fleste andre Byer, almindeligt, at „æ Dein og hans Kuen“ blev indbudt og ogsaa deltog i de Gilder, som i Aarets Løb blev afholdt omkring i Byen, men uden at gøre Gengæld. Det syntes Kræn Jensen ikke var helt juridisk rigtigt, og saa tog han sig for paa Fastelavns-søndag at gaa omkring i Byen for at indbyde Folk til „en bette Fastelavnsgild' te æ Deins i Anledning aa, te æ Deinkwon fylder Aar“. De kom ogsaa omtrent allesammen og ønskede pænt „Til Lykke“, naturligvis til stor Forundring for Degnen og Madammen, som ikke kunde forstaa, hvad al den Lykke skulde betyde. Men hvem der blev hjemme — det var Kræn Jensen.

De Unge fejrede Fastelavn ved at slaa Katten af Tønden, med dertil hørende Bal. Ordningen heraf var meget omstændelig. Først bestiltes en Tønde hos Tømmermanden. Den maatte ikke være altfor solid, og saa blev der slagtet en Kat og Skindet udstoppet og puttet i Tønden, inden denne samledes. Paa den dertil indrettede Plads blev, med ca. 4 Alens Mellemrum, to stærke Stolper sat godt fast i Jorden. Herimellem hængtes Tønden i passende Højde, saa Rytterne kunde ride under og dog naa den med deres „Slagvoller“. Saa blev der valgt en Kommandør, helst en Karl, eller i Mangel deraf en gift Mand, som havde

været Dragon. Karlene indtegnedes hos denne og valgte sig hver en Pige til Baldame. Det var hendes Hverv at pynte Karlens Klæder med røde og hvide Baand, Rosetter, Galoner og andet Stads. Paa bestemt Tid og Sted mødte saa Deltagerne, blev af Kommandøren inddelt i Rader og red saa i Procession til Balgaarden, hvor der var samlet en hel Masse Tilskuere. Og saa begyndte Forestillingen. I en Rundkreds og med passende Afstand kom de pyntede Ryttere en efter anden under Tønden, og det gjaldt jo om at ramme den, og helst med et ordentligt stærkt Slag. Efter en god Times Forløb gik saa Tønden i Stykker, og den, ved hvis Slag Katten faldt ud, blev „Kattekonige“, og fik Katten bundet paa sig. Men hermed var Højtideligheden ikke til Ende. Af Kommandøren, som hele Tiden havde holdt midt i Kredsen, blev hele Rytteriet nu kommanderet paa Linie med Front mod Stuehuset. Der blev spurgt Kongen, om han ønskede selv at overtage Kommandoen, hvortil denne i Regelen svarede Nej. Saa blev der beværtet med Snaps, Øl og Kager, holdt en lille Tale og raabt Hurra for Kongen, og derefter Byen rundt med Besøg i alle Gaardene. Man blev beværtede med Brændevin og Smaakager, hvorfor der takkedes med en lille Tale og et Hurra. Tilsidst fulgtes Kongen hjem, hvorefter hver red til sit for atter om Aftenen at samles til Ballet, som i Regelen varede til den lyse Morgen.

Legestuerne.

Navnet er ikke særlig betegnende; det var i hvert Fald ikke uskyldig Leg, men sikkert de allerdaarligste „selskabelige Sammenkomster“ for den Tid. Grunden hertil var vist den, at Legestuerne ikke blot var for Byens eller Sognets Ungdom, men at ogsaa Folk fra omliggende Byer, som „haad' spuer, dæ sku' vær'

Lieg“, kom for at deltage, og disse udenbys Gæster var gerne nogle af de daarligste Individder. Den Mand, der af Øvrigheden havde faaet Lov til at holde Legestue med Udskænkning af spirituøse Drikke, gjorde jo ikke dette for Ungdommens Skyld, men for at tjene Penge. Følgelig gjorde han sig ikke nogen Samvittighed af, hvor vildt det gik til. Jo mere han kunde sælge, des bedre. Legestuerne var Samlingssted for næsten al den Tids Daarligdom: Dans, Svir, Kortspil, Banden og anden raa Tale, Slagsmaal m. m. Det kan siges, at disse Legestuer var en af de værste Skamletter i det gamle Samfund. Aa, ja, men vi maa sætte os ind i den Tids Forhold for at bedømme retfærdig, maa huske paa, at Oplysning stod paa et temmelig lavt Stade, og at der her paa Landet saa at sige ikke var noget, man kunde kalde ædlere Fornøjelser. Med Undtagelse af St. St. Blicher var der, før „Skolelærerlitteraturen“ kom frem, ingen Forfattere, der skrev for Bønder. Læsning var jo heller ikke deres stærke Side. Naar de saa engang imellem skulde og vilde more sig, tog de, hvad der laa indenfor deres Opfattelse og Rækkeevne. „Man har ikke andre Fornøjelser end dem, man gør sig selv“ var en almindelig Talemaade.

Fra gamle morsingske Bøndergaarde.

Af A. C. Skyum, Erslev.

I.

Historisk Aarbog var der for et Par Aar siden en Beskrivelse af en af de gamle morsingske Bondehuse.

Der blev peget paa, at en saadan Bygning, der nu hører svundne Tider til, ogsaa har haft sit Særpræg og sin Skønhed, og at den, selv om den havde Mangler, dog besad gode Egenskaber.

Det samme, der gjaldt for et saadant Bondehus, gælder til dels ogsaa for de gamle Bøndergaarde. Var de end i mange Henseender mangelfulde, var de alligevel præget af, at der var taget praktiske Hensyn. At man ikke var blind for, hvad der var kønt, ses bedst paa de gamle Stuehuse — Raalingerne.

Men de fleste af de gamle Gaarde er nu borte. Flotte Bygninger, der mangan Gang slet ikke passer ind i vort vestjyske Landskab, har rejst sig i deres Sted. Det kan gøre den, der holder af det gamle, ondt, og det kan være med Vemod, man bøjer sig for, hvad Tiden og Nødvendigheden kræver.

Den Del af de gamle Bøndergaarde, der først blev revet ned, var i de fleste Tilfælde Udhusene — Laden og Staldlængerne. Og det er ganske rimeligt.

De mægtige Fremskridt, der særlig de sidste Par Menneskealdre er sket paa Landbrugets Omraade, gør Arbejdet saa vidt forskelligt fra dengang, at det simpelthen er en Umulighed vedblivende at benytte de gamle Bygninger.

Herregaardenes Lader og en Del af deres Stalde danner en Undtagelse herfra. De har bedre kunnet bruges til vor Tid. Dels var Rummene saa store, at de stadig har været anvendelige, dels var Indtømmeret saa solidt og Arbejdet udført af Tidens allerbedste Haandværkere, saa Tidens Tand har ikke formaaet at ødelægge dem. Ogsaa om i alt Fald een af de morsingske Herregaardslader kendes Sagnet om den bortdragende Bygmester, der ikke kunde fristes til at vende sig for at overbevise sig om, at Bygningen stod, som den skulde staa.

Men selv om man nu vil have vanskeligt ved at finde en Bondegaard med Udhuse, der har staaet gennem mange Slægtled, er det dog ikke længere siden, de blev revet ned, end at de gamle saare godt véd, hvordan de var.

Og det er for en stor Del paa de gamles Meddelelser, der her skal bygges.

Udhusene var lave og uanselige. De havde lerklinede Vægge og Straatag, der var grønt af Mos og Ælde. Taget gennemhullede af Rotter og Mus og andre Dyr, der let fandt sig en Vej gennem det, idet Høet paa Staldlofterne og Halmen i Laden stoppedes helt op mod Taget.

Paa den Side af Laden, der vendte ud mod Markerne, var Agedørene. Var det en mindre Gaard, var der kun een Dør; paa Gaarde af Mellestørrelse var der to; men paa store Bøndergaarde saas undertiden tre. De skulde være saa høje, at et Kornlæs — en Føring — kunde gaa igennem; men det kneb tidt,

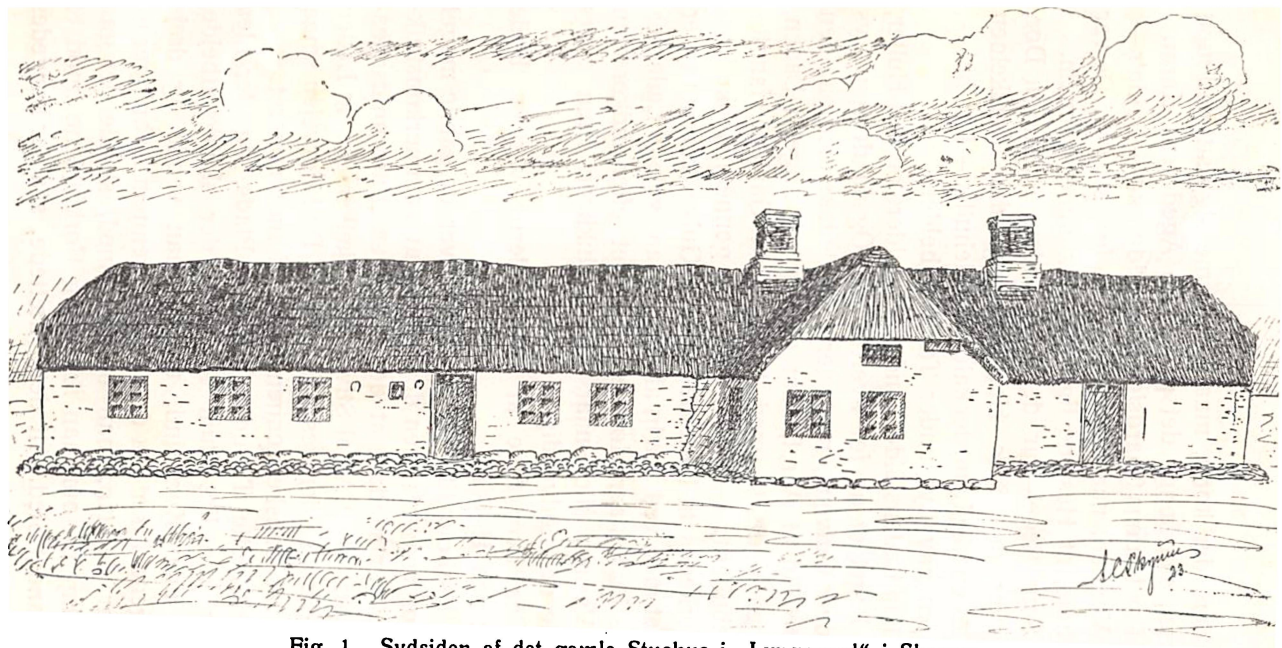

Fig. 1. Sydsiden af det gamle Stuehus i „Lynggaard“ i Skarum.
Længde 19,75 m, Brede 4,75 m. Nedrevet i Sommeren 1923.

saa den, der kørte, maatte klemme sig fladt ned mod Læsset, saa længe det passerede Agedørens Karm.

Paa Ladens Gaardside var Laddørene — Lajda'r —, som Vognen, naar den var tømt, førtes ud af. De var saa høje, at Hestene lige kunde komme igennem.

Som Regel var der paa Laden endnu en Dør, som var delt i to Halvdøre, og udfor Tærskeloen fandtes en lille Lem, der kaldtes Ladehullet — Laa'hul —, og som gav Lys under Tærskearbejdet.

Paa Ladens Sider fandtes endvidere en Del Huller, som Regel et ud for hvert Gulv. Ogsaa de gav Lys ind over Gulvene, naar der arbejdedes; men paa den øvrige Tid af Aaret, naar der da var noget i Laden, stoppedes de til med Halm. Paa Gavlene fandtes Svalehullerne — Svaalhvoller —, gennem hvilke Kornet forkedes til Ladernes yderste Gulve. Navnet tyder paa, at man ved Hjælp af dem ogsaa svaled Ladernes lumre Luft, naar Høet eller Kornet efter Indkørselen tog Varme, eller naar de indelukkede Rum ellers gjorde det nødvendigt.

Paa hver Side af Svalehullerne var en Rude stillet paa Højkant.

I Forhold til Nutidens Lader var de gamle meget lave og snævre; men dertil kom, at Tømmerkonstruktionen var saadan, at der krævedes et uforholdsmæssigt stort stort Antal Stivere og Bjælker, for at Laden kunde trodse den vestjyske Blæst. De i Forvejen smaa Rum var ganske gennemvævet af Indtømmeret.

Alt dette Tømmer krævede Plads, og der blev derfor kun lidt Rum for dem, der skulde arbejde. Kørte man Korn ind, maatte man vende og dreje Tonegene for at faa dem lempet gennem Aabningerne, og var det Hø, man bødlede med, skulde det gaa underligt til, om man ikke slog Forkfuldene imod et eller andet Sted. Alt dette trættede, saa der krævedes

kraftige Arbejdere, og det tødede jo ogsaa og det i de allertravleste Arbejdstimer.

Da der i en temmelig lang Lade kun var et Par Køregulve, maatte Kornet tidt transporteres over et Korngulv, somme Tider endda over to. Ogsaa det sinkede og krævede forøget Arbejdskraft. Kun i de Korngulve, der laa nærmest ved Køreloerne og Svalehullerne, kunde Arbejdet gaa let fra Haanden.

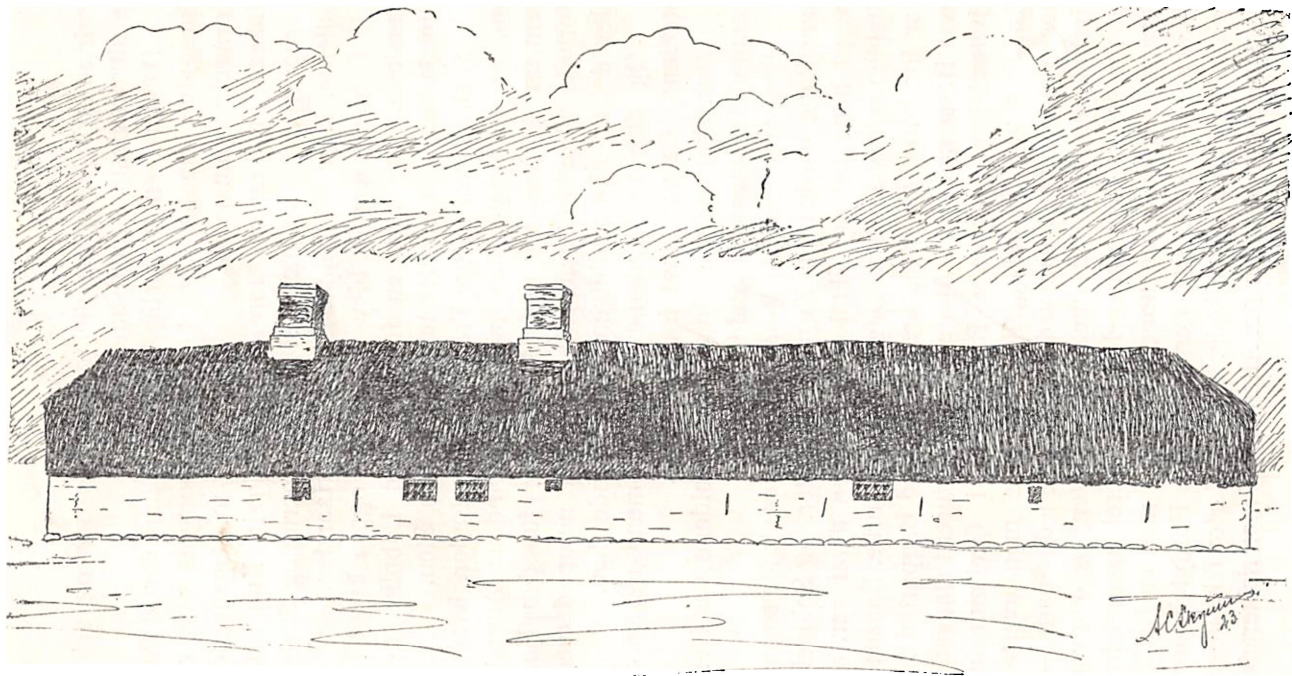
Den ene Kørelo blev som Regel ogsaa brugt til Tærskelo. Saa var den forsynet med Lobolke, der klinedes op af Ler eller muredes af raa Sten.

Saaledes var i store Træk de gamle Lader. Kravet om, at de kunde staa mod Vestenvindens Angreb gennem Aarene, var opfyldt paa en efter den Tids Forhold tilfredsstillende Maade; men netop derved blev det umuligt vedblivende at anvende dem.

Og dog var Laderne gode sammenlignet med Staldene. De var langt fra hyggelige.

Her skal anføres, hvordan Forholdene var i en gammel Fæstegaards Stald:

Der var trerudede Vinduer, som var alt for smaa; hver Rude var kun faa Kvadratcentimeter, og Spindelvævet hang tæt og tykt i dem. Følgen deraf var, at Stalden selv paa sollyse Dage laa i Halvmørke. Baasene var for korte, saa Kreaturerne laa med Bagpartiet ud over Bessemstenene. At de store Kreaturer i staaende Hvilestilling begravede Bagklovene i Grebningens Gødning var en beklagelig Fejl, som man overfor besøgende rettede paa ved et Par velrettede Spark. — Grebningen var pikket med toppede Sten, og den var alt for smal. Den var vel nok afleveret vandret fra Pikkerens Haand, saa nogenlunde da; men en Del af Stenene gav efter, saa der blev store Fordybninger, hvori Ajlen stod og sølkede. Det var derfor ikke uden Fare, man gik dér, især om Aftenen; thi man risikerede

Fig. 2. Nordsiden af det i Fig. 1 afbildede Stuehus. Træerne foran Bygningen er udeladt paa Tegningen for at faa hele Siden frem.

at faa sig en vaad Fod. Men hvad, saa kunde man jo gaa ned i Laden og flette sig et Par ny Halmviske. Under saadanne Forhold var det kun ret og rimeligt af Røgteren, at han gik med fodløse Strømper hele Vinteren igennem. Man forstaar, at der skulde en stiv Pilekost til for at faa Gødningen pirret op af de mange Huller og Sprækker, Grebningen var saa rig paa.

Saaledes var denne Stald, og saadan var vel de fleste.

Svinenes Opholdsrum var i Almindelighed ikke en Smule bedre. Bøvlene var alt for smaa og mørke, og de var pikket med Sten, der ikke var store nok til, at de kunde holde. De blev rodet op af Svinene, der ligefrem gravede sig dybe Huller. Heldigvis var der dog Raad for det. Man kunde „ringe“ Svinet. En Rebløkke lagdes i dets Kæbe, og Rebet surredes om en Pæl. „Ringeren“ stod overskrævs over Forbryderen, der altid søgte at komme tilbage. Der boredet et Hul i Trynens øverste Kant, og i dette Hul anbragtes f. Eks. et Søm, der lukkedes til en Ring. Alt dette skete under en øresønderrivende Skrigen.

Kuren var lige saa virkningsfuld, som den var pinefuld; thi naar Mulden under Pikningen atter fristede, og Trynen prøvedes, kunde de pinende Stik ligefrem faa Dyret til at stønne af Smerte.

Svinebøvlens Kant var af Træ; men de blev efterhaanden helt opgnavede af de forslugne Dyr, hvorefter mange oplevede deres Fødselsdag.

Baade Ko- og Svinestaldene hærgedes slemt af Rotter, der her fandt nok af gode Skjulesteder. Om Natten gennemløb de Gødningen, der laa i Grebningen; de forsynede sig af Svinenes Truge eller slukkede deres Tørst ved at slikke de duggede Ruder.

Naar en saadan Staldlænge laa tillukket en Vinter nat igennem, var det slet ikke saa helt rart at kige

indenfor en aarle Vintermorgen. Lugten var ram, og særlig gav Ammoniaken i Hestestalden saa stærk en Døn, at selv hærdede Lunger krævede en mildere Behandling. Men der var varmt derinde, og det føltes alligevel som et Velvære at komme fra den raa Vinterkulde ind i den lune Stald. Og naar saa det tynde Lys — Veggen — var vel anbragt, og de sidste Efternølere blandt Rotterne var kommen knygende, varede det ikke længe, inden Pigerne fik Mælken til at praase i Spande eller Stripper, medens Karlene havde travlt med Mugningen.

II.

Er saaledes de gamle Udhuse forsvundne, slettet ud, fordi de ikke længere svarede til Kravene, saa kan det samme dog heldigvis ikke siges om Stuehusene. Enkelte af dem har staaet indtil den allersidste Tid, og ganske enkelte — maaske kun een enkelt særlig god — staar endnu.

Man kan da spørge, hvorfor de længere end Udhusene har faaet Lov til at staa.

Der er sikkert flere Grunde.

Stuehusene blev ikke saa let forældet som Stald og Lade, fordi de Krav, der stillede til dem, ikke forandredes i tilsvarende Grad. Derfor kunde de blive ved at være vel anvendelige, saa at selv Nutidens Mennesker den Dag i Dag befinder sig godt ved at benytte dem.

En anden Grund, som ogsaa har haft sin Betydning, belyses bedst ved et Eksempel: For et halvt Aars Tid siden besøgte jeg en gammel Kone, der levede i et meget gammelt Stuehus. Det slog mig straks, hvor smukt de to passede sammen. Livet havde bragt hende sin Part af Sorger, véd jeg; men hun havde ogsaa en Rigdom af lyse Minder, og det var altsammen levet, mens hun boede dér. Hun drog derind som ung

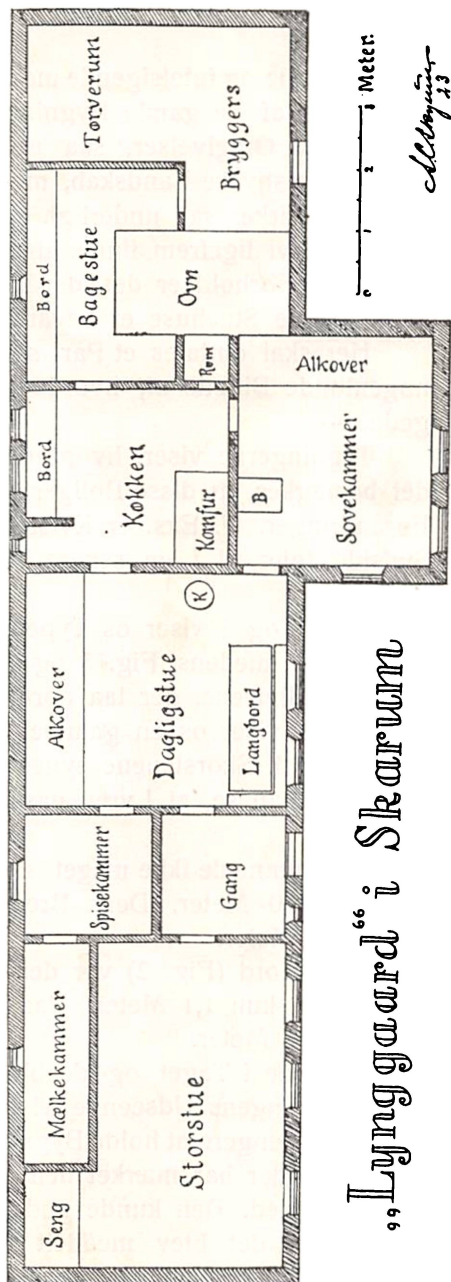
Brud, og nu var hun Enke. For hende gemte hver en Krog Minder, og hver Plet havde sit at fortælle, og derfor hang hun ved denne Bygning.

Som det var gaaet hende, er det sikkert ogsaa gaaet mange andre, der har levet deres Liv i Huse, som har set

maaske mange Slægtled vokse op. De mange Minders Liv i de lave Stuer har netop gjort de gamle Bygninger saa rige og hyggelige for dem, der levede under deres Tage.

Ogsaa vi, der ikke er vokset op i et saadant Hus, faar Indtryk af Minderne Rigdom, ved at gæste de Mennesker, som bor der.

Derfor kommer ogsaa vi til at holde af disse gamle Huse, og derfor finder vi

Lynggård⁶⁶ i Skarum

Fig. 3. Grundplan af det i Fig. 1 og 2 afbildede Stuehus.

de ny tomme og intetsigende mod dem. Dertil kommer, at mange af de gamle Bygninger passede saa godt ind i deres Omgivelser, saa at de var en Berigelse for vort vestjyske Landskab, medens derimod mange af de ny virker saa underligt, saa fremmede i Landskabet, at vi ligefrem finder dem grimme.

Disse Forhold er det, der har bevirket, at enkelte af de gamle Stuehuse er bevaret til vore Dage.

Her skal omtales et Par, som tilsammen giver et nogenlunde Billede af, hvordan man boede og byggede. —

Tegningerne viser, hvordan de saa ud. Dog maa det bemærkes, at disse Boliger ikke helt har undgaaet Forandringer. F. Eks. er Kvistene paa Bygningernes Sydside føjet til i en senere Tid for at skaffe mere Plads.

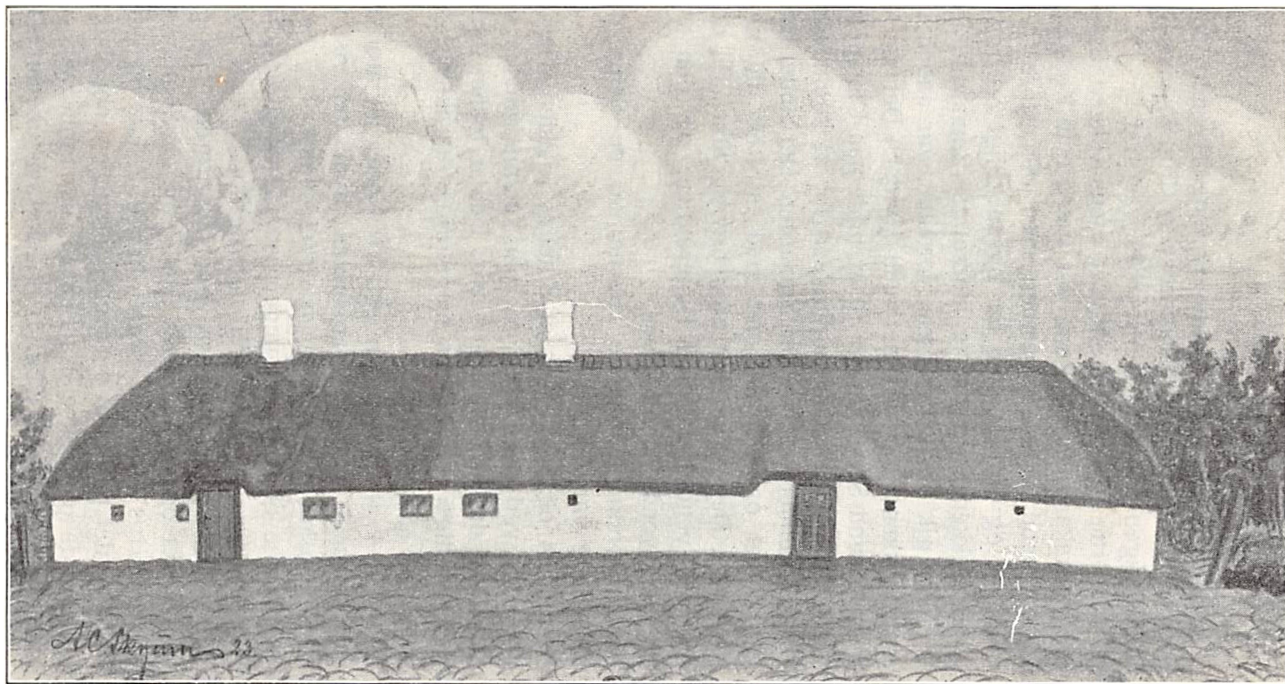
Fig. 1 og 2 viser os Typen, hvor Stuehuset laa mod Nord, medens Fig. 3 og 4 viser os den, naar det var Udhusene, der laa nordligst.

Fig. 1 viser os en gammel Længe, medtaget af Tidens Tand. Skorstenene synes alt for store; det er, som man kan se, at Lyren passer bedst til den lave Bygning.

Den rummede ikke meget, skønt den var temmelig lang, ca. 20 Meter. Dens Bredde var nemlig ikke engang 5 Meter.

Mod Nord (Fig. 2) var der Udskud, og Murens Højde var kun 1,1 Meter. Paa Sydsiden var Muren omtrent 1,5 Meter.

Hullerne i Taget og de blottede Simer sammen med Mønningens Udseende viser os, at det ikke er Meningen længere at holde Bygningen vedlige. Revner og Skævheder har mærket den, og nu i Sommer er den revet ned. Den kunde godt have staaet længere endnu; thi det blev meddelt mig, at den for en Menneskealder siden var meget mere forfalden.

9

Fig. 4. Gammelt Stuehus i Alsted set fra Nord. Længde 25 m, Breddé 6,6 m. Tilhører Niels Nielsens Enke. De tre Huller i Muren fører ind til Spisekammeret og det lange og smalle Mælkekammer.

Inde i den gamle Vaaning slog Hyggen en i Møde, og et Blik paa Grundplanen (Fig. 3) viser, at Indretningen i mange Henseender var god.

Stuerne vendte mod Sollyset, mens Køkken, Spise- og Mælkekammer, de Rum, der trængte til Kølighed, laa ud mod Nord. Bagestuen med den store Ovn-munding og Gruokedelen laa ogsaa køligt og godt.

I Køkkenet var der to morsomme Smaarum. Det ene, der gik ud mod Husets Nordside, var aaben ud mod Køkkenet og forsynet med Hylder. Det var en Slags Haand-Spisekammer til at bøde paa Ulemperne ved at skulle gennem Dagligstuen for at komme ind i Spisekammeret selv efter Smaating. Det andet Rum var lukket og kun forsynet med en Lem ud mod Køkkenet. Dette Rum var altid tørt og lunt; thi dets Bagvæg vendte ud mod Bagerovnen, og den ene Sidevæg vendte mod Gruen.

I Storstuens køligste Hjørne var en Seng, der oprindeligt var Alkove.

Fig. 4 og 5 viser os et Stuehus i Alsted. Der er det gode ved dette Hus, at man endnu kan faa det at se, og det er et Besøg værd. Det er meget smukt holdt vedlige og viser os meget af det karakteristiske ved disse gamle Huse.

Fig. 4 er Bygningen set fra Nord, ud mod en ganske smal, brolagt Gaardsplads, hvor det vist vil være vanskeligt at vende en Arbejdsvogn.

Denne Side af Bygningen er næsten uforandret. Kun er der lavet en bred Opskæring i Taget over Yderdøren og en smallere over Bagdøren. Før gik Udkuddet ogsaa ned over dem. Iøvrigt vil man se, at dette Hus' Nordside svarer til Fig. 2, kun med den Forskel det giver, at Indgangsdørene er mod Nord, medens de paa Huset fra Skarum var mod Syd.

Husets Sydside (Fig. 5) er ikke saa uberørt som

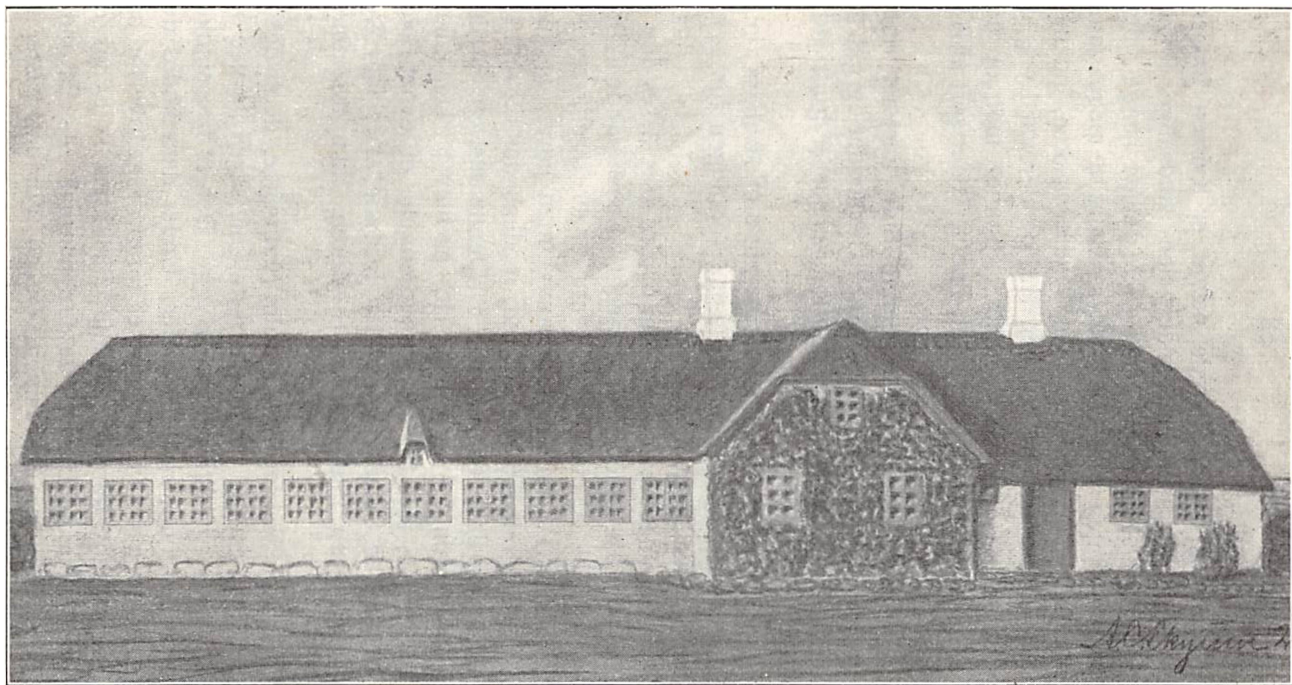

Fig. 5. Sydsiden af samme Bygning som Fig. 4. Her som ved Fig. 2 er Havens Trær udeladt for at faa Husets Side helt fri. I Sugfjælen skimtes 3 Røghuller.

Nordsiden. Som allerede nævnt er Kvisten føjet til senere. Det samme gælder den stadselige Række Vinduer, selv om det maa være meget længe siden, Forandringen skete. Der findes nemlig tre meget gamle Røghuller i Sugfjælen over Vinduesrækken, og man mener, de stammer fra den Tid, da der var Lyre, og det var smaat med Trækket. Kommer man op paa Loftet, ser man, hvordan alt Træværket er sort af Røg og Sod.

Den østlige Del af denne Side har det rigtig gamle Præg: en meget lav Dør i Udskuddet og ganske smaa Vinduer. De to Malurtbuske passer godt ind i alt det gamle.

Foran var Haven med et knudret Æbletræ midt for; men Haven er udeladt paa Tegningen for at faa hele Siden frem.

Sammenligner man Fig. 6 med Fig. 3 ses det, at de to Huses Indretning i meget ligner hinanden. Dog er der bl. a. den Forskel, at her er rigeligere med Plads, hvad man forstaar, naar man hører, at dette Hus er godt 6,5 Meter bred, medens det tilsvarende i Skarum ikke engang var 5. Denne rigelige Bredde gør Bygningen rummelig. Her er blevet Plads til en Vævestue, idet der fra Alkovesengene er levnet Plads til et lille Spisekammer, der forøvrigt kun faar Lys gennem en lille Aabning i Muren, ikke fra noget Vindue.

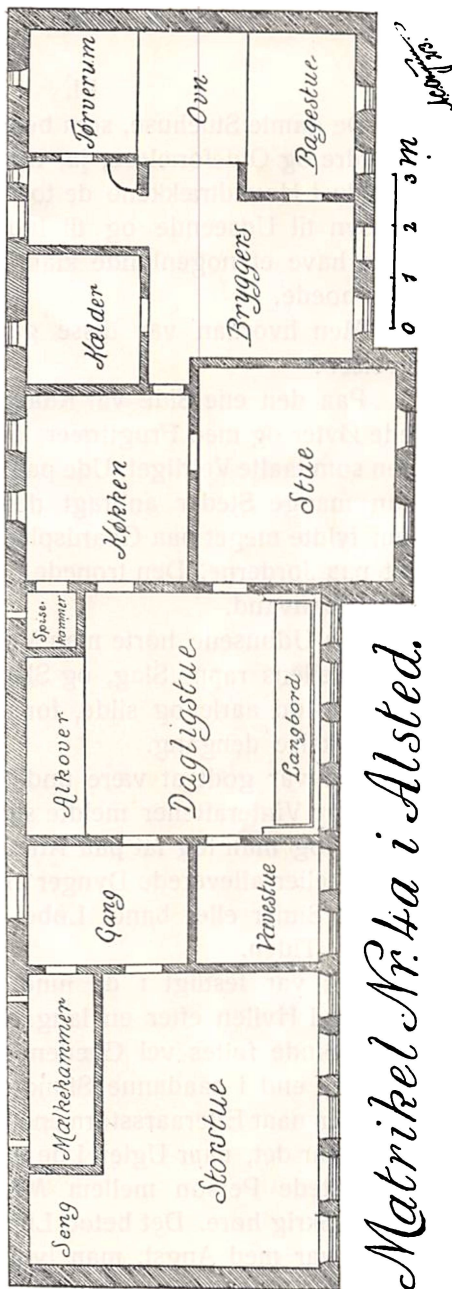
Men Stuerne er ikke blot rummelige, de er ogsaa smukke. Særlig er den forreste Stue seværdig ved sin gammeldags Skønhed og Hygge. Der er fire smukke Vinduer fyldt med Blomster. Under dem findes den faste Bænk med Langbordet foran. Lige overfor har man Alkovedørene, der nu uheldigvis ikke har de gamle stærke Farver, de før har haft. — Et andet kønt Rum er Vævestuen. De to Vinduer kaster et

stærkt Lys ind paa det gamle Vævelad, der næsten fylder Stuen. Her væves endnu. Ellers er den jo næsten glemt nu, den smukke gamle Vævekunst, der forhen dreves med saa megen Dygtighed og Smag.

Stuen ud i Kvisten er helt moderne og danner derved en ejendommelig og virkningsfuld Mod-sætning til den vel bevarede Dagligstue og Vævestuen. Man sammenligner, men man glæder sig inest over det gamle.

Storstuen har haft et Væld af Lys gennem sine 5 Vinduer. Men nu er en Del af den taget i Brug paa en saadan Maade, at Stuen ikke rigtig kan komme til sin Ret.

Matrikel Nr. 4a i Alsted.

Fig. 6. Grundplan af det gamle Stuehus i Alsted. Se Fig. 4 og 5.

III.

De gamle Stuehuse, som beboedes af vore Bedsteforældre og Oldeforældre, ja, mange Slægtled tilbage, lignede i Hovedtrækkene de to her nævnte baade med Hensyn til Udseende og til Indretning. Vi kan saaledes have et nogenlunde klart Begreb om, hvordan man boede.

Men hvordan var disse gamle Bygningers Omgivelser?

Paa den ene Side var Kaalgaarden med de krydrede Øvter og med Frugttræer, der ikke gav fin Frugt, men som taalte Vejrliget. Ude paa Gaardspladsen havde man mange Steder anbragt den halmede Mødding, som fyldte meget paa Gaardspladsen, men kun fedede lidt paa Jorderne. Den tronedede i en Sø af Ajle blandet med Regnvand.

Fra Udhusene hørte man Vintermaanederne igenem Plejlens rappe Slag, og Skærekistens ensformige Klappen lød aarle og silde, for man brugte en Maade af Hakkelse dengang.

Der var godt at være under de lave Tage, naar de lange Vinteraftener meldte sig. Saa tændtes Tællelysene, og man tog fat paa Aftensarbejdet. Kvinderne spandt eller afleverede Dynger af Tejer, mens Karlene snoede Simer eller bandt Løbe, og Sang og Samtale kortede Tiden.

Det var festligt i de lune Sommeraftener, naar man nød Hvilen efter en lang og streng Arbejdsdag. Ingen Sinde følte vel Glæden over Livet i Hjemmet stærkere end i saadanne Stunder.

Men naar Efteraarsstormene tudede, kom Uhyggen. Værst var det, naar Uglen i de mørke Nætter anbragte sin buttede Person mellem Mønningens Husløg og lod sit Skrig høre. Det betød Lig i Huset. Intet Under, at det var med Angst, man lyttede inde i Alkoverne.

— Nu er de næsten alle borte, de rigtig gamle Bygninger ude paa Landet, borte, som de Slægter, der levede under deres Tage. Den Mindernes Poesi, der hvilede over dem, kendes knapt mere. De gamle morsingske Bondehuse og Bøndergaarde hører Historien til.

Lidt om vort sprogs historie.

De fleste ved jo nok, at i gamle dage talte folk anderledes end nu, men de færreste tænker vel videre derved. Og at sproget har sin egen historie, som kan følges endda meget langt tilbage, er der sikkert meget få, der ved noget om. Det er nu denne vort sprogs historie, som jeg vil forsøge at fortælle i flygtige træk.

Det er dog ikke dets ydre historie, skønt også den jo egentlig hører med til en udførlig sproghistorie. Det vilde deraf ses, hvorledes dansk sprog tidligere har været talt over et betydeligt større område end nu. Hele Sønderjylland og de skånske provinser hørte en gang med til dansk sprogområde, og der blev en tid talt dansk over store strækninger af England og Frankrig. Men det vil jeg her lade ligge og holde mig til sprogets indre historie.

1.

Til dansk sprog hører foruden rigsmålet og skriftsproget også jysk, fynsk og sjællandsk folkemål, lollandsk og bornholmsk. Og indenfor disse målgrupper findes der igen en vrimmel af dialekter, som hver for sig lige så fuldt er dansk sprog. Begynder vi hos os selv, da har vi her paa Mors et mål, som er nogenlunde ens over hele øen; der er ganske vist smaa forskelligheder, men i det hele føles målet dog som

en enhed. Kommer vi derimod over til Thy, træffer vi der et mål, som nok er beslægtet, men som dog føles som absolut forskelligt. Det samme gælder, hvis vi kommer til Hanherrederne eller til Salling. Og kommer vi længere bort, bliver forskellighederne endnu større. Således er det hele landet over; ja, således er det hele verden over. Men så forskellige disse danske mål end er, så er der dog over dem alle noget, som sikkert karakteriserer dem som *danske* mål.

Ser vi nu på de sprog minder, vi har fra Middelalderen, så viser det sig, at der allerede den gang var forskel, i hvert fald paa jysk og øbomaal, men forskellen var langt mindre end nu, og endnu mindre har forskellen sikkert været inden for de enkelte målgrupper. Går vi længere tilbage og ser på det sprog, der er opbevaret paa runestenene, så er forskellen endnu meget mindre, næsten udvisket.

Og hvad mere er, det sprog, vi finder på de danske runestene, viser sig også at være meget lidt forskelligt fra det, vi finder på svenske og norske runestene. Ja, på de få sprog minder, vi har fra de første århundreder af vor tidsregning, synes forskellen mellem dansk, svensk og norsk fuldstændig udslettet. Vi nødes derfor til at antage, at samme sprog — vi kalder det urnordisk — ved begyndelsen af vor tidsregning er blevet talt over hele Norden, og at det først efterhaanden har udviklet sig forskelligt i de forskellige egne af Norden.

2.

Vender vi os derefter til de omboende folks sprog, saa er det ikke vanskeligt at opdage, at tysk både i ordforråd og bygning ligner de nordiske sprog meget. Ser vi f. eks. på de almindelige slægtsord: *fader*, *moder*, *broder*, da lyder de paa tysk: *fater*, *mutter*,

bruder. Ingen vil være i tvivl om, at det er de samme ord, og det samme gælder for meget store dele af sproget. Sammenligner vi imidlertid tysk i sin ældste kendte form med urnordisk, da er ligheden endnu meget mere fremtrædende. Ligeledes ligner de sprog-minder, vi har om de gotiske folks sprog fra 4. årh., urnordisk ganske overordentlig.

Efter hvad vi lige har hørt om de nordiske sprogs indbyrdes forhold, kan vi ikke være i tvivl om, at en gang, rimeligvis kort før vor tidsregnings begyndelse, har også Gother, Tyskere og Nordboer talt samme sprog, og vi betegner derfor disse folk som en fælles stamme, man hyppigst kalder Germaner eller Gottoner. Det fælles sprog, som man kalder urgermansk, har vi ganske vist ikke skriftlig overleveret, men man kan med ret stor sikkerhed slutte sig til, hvorledes det har lydt.

Går vi derefter til fransk, så synes der slet ikke at være nogen lighed med nordisk; de tre før nævnte slægtsord lyder: *pæ.r*, *mæ.r*, *fræ.r*. Nu ved vi imidlertid, at fransk ligesom de andre romanske sprog, spansk, portugusisk, italiensk og rumænsk, er udviklet af latin, ganske som dansk, svensk, norsk og islandsk af urnordisk. Og sammenligner vi latin med oldgermansk, så viser der sig straks større lighed. De tre slægtsord hedder på latin: *pater*, *mater*, *frater*; det er jo ikke fuld lighed med dansk eller tysk, men ligheden er dog langt mere fremtrædende end i fransk. Og i virkeligheden er forholdet nu også det, at en gang, langt tilbage i tiden, har de germanske og de romanske folk talt samme sprog.

Dette viser sig nu at gælde så godt som alle folk i Europa; undtagne er kun Finner, Magyarer, Tyrker og Basker. Men foruden de fleste europæiske sprog omfatter slægtskabet også mange sprog i Asien;

armenisk, iransk (i Persien og Afghanistan) og nord-indisk. Således hedder de tre slægtsord på

Germansk:	fader	moder	broder
Latin:	pater	mater	frater
Oldgræsk:	pater	meter	phrator
Oldindisk:	pitar	matar	bhratar
Oldslavisk:	*)	mati	bratru
Oldirsk:	athir	mathir	brathir

Alle disse folk betegner man under et som Arier, Indo-Europæere, Indo-Germaner eller Jafeter, og man siger, at sprogene hører til den ariske sprogæt. Ved siden af den er der mange andre sprogætter, således den finsk-ugriske, hvortil finsk og magyarisk hører, den tyrkisk-tartariske, hvortil bl. a. tyrkisk hører, den semitiske, hvortil hører og hørte arabisk, hebraisk, fønikisk, assyrisk-babylonsk o. fl. Måske har en eller flere af disse sprogætter sammen med den ariske en gang i tidernes morgen udgjort en fælles æt, men det savner vi midler til at påvise, og muligvis får vi aldrig sådanne.

3.

Der har altså engang levet et folk, som har talt et sprog, der efterhånden har udviklet sig til de mange senere sprog i Europa og dele af Asien. Dette sprog har vi naturligvis ikke skriftlig overleveret, men man kan nogenlunde sikkert slutte sig til dets karakter, uden at vi dog i enkeltheder kan angive, hvorledes det har lydt.

Man kan gå ud fra, at de ord, der er fælles for alle eller de fleste ariske sprog, også må have været tilstede i det oldariske sprog. Og man kan deraf med

---

*) For fader findes her et andet ord.

ret stor sikkerhed slutte sig til, på hvilket trin de folk har stået, der har talt det. Af de mange slægtsord kan man se, at de har levet familievis. De har haft huse med tag og døre. De har kendt Metal, men vist kun kobber eller bronze, måske også guld og sølv, absolut ikke jern. Men hovedsagelig har deres redskaber bestået af sten, ben og træ, så de har vel stået på overgangen mellem sten- og bronzealderen. De har haft som husdyr okse, får og hund og kendt Hesten, men måske kun som genstand for jagt. De kendte åg, hjul og plov, så de har brugt oxen til at trække vogn og plov. De har altsaa drevet agerbrug. Mest dyrket har nok byggen været, noget måske også hvede og hirse. De har brygget mjød, rimeligvis også øl, og de har kunnet flette, væve og sy. Om deres religiøse forestillinger kan vi ikke sige meget. Kun et gudenavn går med sikkerhed tilbage til denne tid, det indiske Djaus pita, det græske Zeus pater, det latinske Jupiter og det nordiske Tir. Men alt i alt ser vi, at det har været et folk, der var nået langt ud over den vildes tilværelse, og som levede et ordnet familieliv med kvægavl og agerdyrkning.

Langt usikrere står vi med hensyn til, hvor dette folk har boet. Dog ved vi med sikkerhed, at alle de, der nu bor i yderkredsen af det ariske område, er indvandret dertil, både beboerne af Nordindien, Syd-europa og Vesteuropa. Der kan derfor kun være tale om det mere centrale område, og indenfor dette synes de fleste tegn at pege i retning af Østersøegnene, vel snarest strækningen mellem Østersøen og Sortehavet.

Også tiden, da dette folk levede, det vil altsaa sige den nærmeste tid, før de enkelte bestanddele vandrede så langt fra hinanden, at forbindelsen brast, er vanskelig at fastsætte, men senere end 2—3000 år før vor tidsregning kan det sikkert ikke have været.

4.

Ligesom vi så urnordisk og senere olddansk spalte sig i dialekter, således gik det også det oldariske, og samtidig tiltog folket i mængde, så det måtte brede sig over et større område. Og efterhånden som dialekterne kom hinanden paa større afstand, kunde de udvikle sig friere; de blev til selvstændige sprog, som atter spaltede sig i dialekter. En del vandrede ind i Asien, hvor nogle blev i Persien og Afghanistan, medens resten fortsatte til Induslandet, hvorfra den bredte sig over hele Nordindien. En stamme bredte sig over det østlige Balkan og store dele af Lilleasien (af dennes sprog er kun armenisk tilbage), en anden bredte sig over det nuværende Grækenland. En lille gren slog sig ned i Mellemitalien; en af dens dialekter, latin, bredte sig først over hele Italien, senere også over hele Vesteuropa, heri indbefattet dele af England. Den keltiske stamme bredte sig først over hele Mellem- og Vesteuropa; senere blev den fortrængt fra Mellemeuropa, og i Vesteuropa blev sproget afløst af latin, i England af germansk, således at keltiske sprog nu kun tales i Irland, Wales og Bretagne. Nærmest ved de gamle bopæle blev Slaver og Germaner, men senere har slaviske sprog bredt sig stærkt, navnlig mod syd, langt ned på Balkan, og Germanerne, som nok kort før vor tidsregning boede i Polen og måske i Norden, spredte sig snart derefter langt omkring. En gren, den tyske, fyldte efterhånden Tyskland, Holland, dele af Belgien og England med Skotland; en anden gren, Goterne, drog først ned til Sortehavet, fortrængtes derfra mod vest, hvor de dannede stater i Italien, Spanien og Nordafrika. Nu er gotisk sprog overalt forsvundet. Nordisk sprogs skæbne kender vi.

5.

Det fælles oldariske sprog har således ganske jævnt udviklet sig til alle de ariske sprog. Ingen har nogensinde noget sted mærket denne forandring foregå; den ses først, når man kan sammenligne det samme sprog på forskellige tidspunkter. Og gør man det, viser det sig altid, at forandringerne er ikke helt vilkårlige, idet samme lyd altid udvikler sig ens i alle ord, når den ellers har samme betingelser. Vi vil f. eks. se, at hvor alle de andre sprog i begyndelsen af ord har *p*, *t* eller *k*, har oldgermansk altid henholdsvis *f*, *th*, *h*, f. eks.:

Græsk og latin

*pater**pleistos**tu**tres**calamus**caput*

Olddansk

*fadir**flest**thu**thri**halm**hofud*

Dette kalder man en lydlov, hvilket egentlig er en uheldig benævnelse, idet en lov giver regler for, hvorledes der skal forholdes i fremtiden, medens lydlove kun konstaterer de regler, hvorefter sprogene har udviklet sig.

Et andet eksempel på en lydlov er denne, at det nævnte oldgermanske *th*, som altså svarer til *t* i de andre sprog, i begyndelsen af ord er bevaret til vore dage i engelsk og nyislandsk, men i dansk er det blevet *t* og i tysk *d*, f. eks.:

Islandsk	dansk*)	tysk
<i>tharmr</i>	<i>tarm</i>	<i>darm</i>
<i>thak</i>	<i>tag</i>	<i>dach</i>
<i>thorn</i>	<i>torn</i>	<i>dorn</i>
<i>thorskr</i>	<i>torsk</i>	<i>dorsch</i>
<i>thing</i>	<i>ting</i>	<i>ding</i>
<i>threskja</i>	<i>tærske</i>	<i>dreschen</i>

Det har været hævdet, at disse lydlove virkede ganske uden undtagelser. Imidlertid har det vist sig, at der er mange undtagelser, og den vigtigste årsag hertil er utvivlsomt det, man kalder analogidannelse eller udjævning. Jeg skal nævne et eksempel herpå. I olddansk hed kold *kald*, som i intetkøn hed *kalt*. Nu herskede i den ældre middelalder en lydlov, som bevirkede, at et kort *a* foran *ld* blev forlænget og senere blev forandret til *o* eller *å*, medens der ingen sådan forandring indtrådte foran *lt*. På den måde blev *kald*, *kalt*, altså til *kold*, *kolt*, men dette har været følt som en underlig uregelmæssighed, så der nu er udjævnet til *kold*, *koldt*. På samme måde er *hård*, *hart* udjævnet til *hård*, *hårdt*. I enkelte dialekter kan man endnu finde de gamle intetkønsformer *kalt* og *hart*, og som en slags forstening finder man den gamle form *hart* i ordene *hartad* og *hartkorn*, hvilket sidste jo egentlig betyder *hårdt korn*.

Undtagelsesløse lydlove findes der dog, således den der siger, at alle olddanske ubetonede selvlyde i slutningen af Ord, enten det er *a*, *i* eller *u*, i rigssprog er blevet til — *e* og i jysk helt bortfaldet, f. eks.:

---

*) I dansk må undtages nogle stedord og stedordsagtige biord (du, dig, din, da, der o. fl.), som altså har fået *d* ligesom på tysk.

Olddansk	Rigsmål	Morsingsk
<i>uka</i>	<i>uge</i>	<i>u.g</i>
<i>alli</i>	<i>alle</i>	<i>al.</i>
<i>gærdu</i>	<i>gjorde</i>	<i>gjow.</i>

Når man dog i det nuværende sprog træffer andre ubetonede slutnings-selvlyd, er det kun en tilsyneladende undtagelse; det er ord som *lama*, *drama*, *cma*, men de er indkomne i sproget så sent, at den pågældende lydlov havde ophørt at virke. Det er den slags ord, man kalder låneord; de optages i det ene sprog fra et andet, hyppigst i kultur højere stående folk sammen med de ting, som de betegner. Således er ordene *kalk* og *køkken* utvivlsomt de samme som de latinske ord *calx* og *coquina*, men da de latinske ord begynder med *k*, skulde efter lydloven de danske begynde med *h*. Når de ikke gør det, er det, fordi de er lånt fra latin så sent, at lydloven ikke mere virkede.

*   *   *

Vi ser altså, at vi kan følge vort sprog 4—5000 år tilbage, gennem olddansk, urnordisk og urgermansk til oldarisk. Hvis man regner gammel afstamning for et adelsmærke, står vort sprog da ikke tilbage i den henseende.

Jens Lund.

Indhold.

	Side
Marius Dahlsgaard: <i>Sallingsund</i> . (Med Billeder)	3—21
A. Christensen: <i>Morslands historiske Muscæum</i>	22—34
Anders Dalgaard: <i>Af en gammel Husmands Erindringer</i>	35—37
Kr. Søndergaard: <i>Morsingsk Bondeliv o. 1860-75</i>	38—54
A. C. Skyum: <i>Fra gamle morsingske Bønder- gaarde</i> . (Med Tegninger af Forf.).....	55—71
Jens Lund: <i>Lidt om vort sprogs historie</i>	72—80

Omslagstegning af A. C. Skyum.

V
1923